

ISSN 1857-4424

Nr. 12 (114) • Casa de Creație a Republicii Moldova • decembrie 2020

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

**Andrei
Tamazlâcaru**

Sumar

SILVIA ZAPOROJAN, NINA BEJAN

Bunelul copiilor din toată Moldova 1

MARIA CUDLENCO

O întâlnire ca o zi de Duminică cu scriitorul Titus Știrbu ...3

NATALIA BÎRLĂDEANU

2020 — Anul Lecturii.....3

DOINA ARGINT

Metodica proiectării și desfășurării unei lecții de specialitate (instrument muzical) în cadrul școlilor de muzică/arte4

VETA GHIMPU MUNTEANU

Andrei Tamazlăcaru — arheologul folclorului mioritic.....7

ION XENOFONTOV

Zece curiozități despre satul Brânza, raionul Cahul11

VERA SELEVESTR

Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” din Soroca la 80 de ani 16

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

Alte bătrâneți.....17

DUMITRU PĂSAT

Vasile Conta: Specificul conceptului filosofic..... 19

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

dr. **Varvara Buzilă**,
Muzeul Național de Etnografie
și Istorie Naturală

dr. hab. **Victor Ghilaș**

dr. **Mariana Cocieru**

Veta Ghimpu-Munteanu,
Teleradio-Moldova

Veronica Caraulan,
Direcția Culturală mun. Bălți

Gheorghe Nicolaescu,
muzicolog

Vizitați site-ul

www.casadecreatie.md

Acest site reprezintă mijlocul tehnic, care ne permite să oglinдим și să arhivăm activitatea cultural-artistică de amatori și a meșterilor populari din republică.

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Compartimentul **Librărie** prezintă informații privind literatura metodică-științifică, de artă autohtonă și universală, necesară pentru instituțiile primare de învățământ artistic din republică.

Rubrica **Evenimente culturale artistice** va ține la curent cititorul cu diverse evenimente din viața culturală a țării, contribuind la promovarea și popularizarea culturii naționale.

În curând, pe site va fi disponibilă o **hartă interactivă** a satelor, raioanelor și zonelor folclorice.

Societatea culturală

Casa de Creație a Republicii Moldova

Proiectul „Realități Culturale”

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55
Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

ISSN 1857-4424

APARE CU SUPTORUL
INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

E-mail: casadecreatie@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324
Paginare și machetare: Igor Condrea

SILVIA ZAPOROJAN, DIRECTOR ADJUNCT,
NINA BEJAN, BIBLIOTECARĂ, BIBLIOTECA COPII DROCHIA

Bunelul copiilor din toată Moldova

„Bunelul copiilor din toată Moldova” — așa l-au numit pe Titus Știrbu participanții la întâlnirea on-line cu scriitorul îndrăgit. A fost o activitate, ce a întrecut așteptările copiilor, dar și maturilor, ce s-a înscris în agenda mai multor evenimente, cum ar fi „2020 — Anul Lecturii”, Campania de promovare a lecturii și cărții „Lectura Central”, declarate de către Biblioteca Națională din Moldova, dar și Campania Națională „Să citim împreună”, susținută de Biblioteca Națională pentru copii „I. Creangă”. Ultima și ne-a ajutat în organizarea întâlnirii, care a intervenit prin complicitatea Dnei Maria Harea, șefa Secției Dezvoltare în Biblioteconomie și Știința Informării a Bibliotecii Naționale pentru copii „I. Creangă”.

În campanie s-au implicat mai mulți copii și colective întregi, cu

care, în pofida pandemiei, am ținut legătura prin intermediul TI sau ne întâlneam la lecturi colective, respectând cu strictețe toate normele sanitare de protecție contra răspândirii virusului COVID-19.

Interesul maxim al copiilor a atins cota maximă, fiind provocat de povestioarele captivante, poeziile hazlii, dar pătrunse de elemente educaționale cât și cele patriotice, ce ne îndeamnă să ne iubim plaiul natal, limba maternă, poporul cu toate datinile și obiceiurile sale frumoase.

Acest lucru a fost simplu dovedit de elevii din clasa a III-a a Gimnaziului „I. Creangă” s. Țarigrad, care, mediați de către învățătoarea lor, Dna Maria Cioban, au recitat cu mare pasiune mai multe poezii, apoi au susținut-o pe colega lor din clasa a IV-a Cornelia Zagorcea, care a interpretat cântecul „Moldova mea”, pe versuri de Titus Știrbu. Cu zâmbete de satisfacție și curiozitate pe față i-au demonstrat lui nenea Titus și desenele lor la opera sa și mare le-a fost bucuria succesului, deoarece el a rămas încântat de ele, dar mai ales de tablourile micilor maeștri, discipoli ai Scolii de Arte Plastice din or. Drochia, care au evoluat cu ilustrațiile câtorva poezii. Aceștia au fost: Ioana Socolov, Mădălina Andoni, Evelina Bulat, Olivia Bantuș, Ariana Munteanu și Usăchilă Emanuil.

Nu au ezitat să intervină și copiii din clasa a IV-B de la LT „Ștefan cel Mare” Drochia, care, susținuți de învățătoarea lor, Dna Rodica Golban, au participat la întâlnire cu câteva eseuri la tema „Cine este Titus Știrbu”.

Cu emoții în glas ne-au vorbit despre însemnătatea creației maestrului și Mădălina Țurcan, Ionela Rotaru, ambele eleve a LT „M. Eminescu” Drochia.

Credem, că în această zi Dl Titus Știrbu a fost cel mai fericit om din țară, casa căruia a devenit cuib de înțelepciune, de zâmbete copilărești și voie bună pentru sine, dar și atâția copii minunați și îndrăgostiți de creația sa. Vă anexăm câteva din cele mai reușite, după părerea noastră, lucrări.

♦ ♦ ♦

Până nu demult nu l-am cunoscut pe Titus Știrbu, însă, după ce am citit cărțulia „Născocilă, Roadegumă și feciorul lui Păcală”, el a devenit scriitorul meu preferat. Mi-au plăcut tex-

Titus Știrbu este un scriitor mult îndrăgit și apreciat cu deosebire de cititorii-copii, Titus Știrbu este credincios și statornic cititorului său: îi urmărește joaca, atitudinea față de prieteni; îl vrea de treabă și disciplinat, devotat cărții și pământului pe care-l lucrează părinții; dorește să-l vadă ocrotitor al întregii noastre Patrii.

Ion Bejenaru

tele succinte, pe înțelesul meu, foarte amuzante. Îmi închipui că în viață Titus Știrbu este o fire comică, umoristă, e o persoană foarte pozitivă, cu zâmbetul veșnic pe față, cu o experiență de viață foarte bogată. Cred că majoritatea povestirilor au fost trăite de însuși scriitorul, deoarece sunt atât de viu descrise și amănunțit ! Foarte mult îmi plac poeziile lui. Ele mă îndeamnă spre fapte frumoase, iar uneori, chiar încerc și eu să creez ceva.

Alexa Vasilian, elevă în clasa a IV-B a LT „Ștefan cel Mare”

•••

Mi-l închipui pe Titus Știrbu ca pe un om foarte pozitiv, cu mult umor. Am citit mai multe cărți scrise de el. Sunt convinsă că îi plac mult copiii și se inspiră de la ei. Ași vrea foarte mult să-l cunosc în viața reală. Prefer să recit poeziile lui despre patrie, limbă, neam, în timp ce altele sunt ca frunzele toamnei — colorate și jucăușe. Acestea mă amuză și mă fac să uit de oboseală sau tristețe.

Sanda Balan, clasa a IV-B a LT „Ștefan cel Mare”

•••

Titus Știrbu vine dintr-un sat de aproape de noi — Cenușa, raionul Florești, deci aproape că suntem rude. Este un poet al copiilor, epigramist și parodist pentru adulți, dar eu mă

gândesc, că el este mai mult un scriitor al nostru, al copiilor, pentru că e mult îndrăgit de aceștia și apreciat, știind prea bine cum să ne motiveze să citim. Și vreau să mai spun despre mustața, care îi împodobește fața mereu senină și luminată de zâmbet, pe care îl au doar buneii. El este bunelul tuturor copiilor din Moldova.

Necoară Adelina, clasa a 4-B a LT „Ștefan cel Mare”

•••

De fiecare dată când citesc din poezia sau proza unui scriitor, mă întreb cum arată această persoană. Citindu-l pe Titus Știrbu, acesta îmi apare ca o persoană deosebită, caracteristicile principale fiind spiritul hazliu, copilăros. Are un suflet de copil... Apoi le citesc pe altele, care îmi par mai serioase și nu știu de ce, dar în mintea mea de copil îmi apare imaginea unei persoane severe. Deci, este diferit, în dependență de ceea ce citesc. „Motanul poliglot”, „A venit un lup la școală”, „Minciunile lui Titi cel mic” mă fac să zâmbesc. Aici el este un domn hazliu cu inima aproape de copil, pe când lucrarea „Omul își construiește o casă” mă duce gândul la o persoană, care a trecut prin multe greutăți, dar nu cedat, ca în final, când casa e gata, simte cea mai mare mândrie pe care poate să o aibă un om la atingerea unui final dorit.

Ași putea zice, că îl văd pe Titus Știrbu ca pe o persoană cu inimă mare, care poate aprinde cu siguranță scânteia dragostei de neam în fiecare din noi.

Cebotari David, clasa a IV-B a LT „Ștefan cel Mare”

•••

Titus Știrbu este un poet care scrie niște poezii foarte frumoase. Eu, citindu-le, chiar mi-am ales câteva din ele, care, după părerea mea, sunt mai speciale și, foarte ușor, le-am învățat pe de rost: „Plai natal”, „Tricolorul”, „Moldova mea”. Ele îmi însuflă mândria de țara mea, dragostea de plaiul natal. Poeziile „Portarul”, „Motanul poliglot”, „Târgul din pădure”, „Poveste cu un șoarece” la sigur vă vor provoca zâmbetul, așa cum am pățit-o și eu.

Mi-ar plăcea foarte mult să mă văd față în față cu D-lui, să ne strângem mâinile, să ne îmbrățișăm părintește, dar, luând în considerație situația epidemiologică, doar prin rețelele de socializare putem comunica.

Este un domn deosebit de înțelept și blând, de aceea, oricare copil ar citi lucrările sale, și-ar găsi partea sa educativă. Hai să-l citim împreună pe Titus Știrbu, este îndemnul meu.

Mădălina Țurcanu, clasa a V-a, LT „M. Eminescu” Drochia

ABONAREA LA REVISTA „REALITĂȚI CULTURALE” pentru anul 2021

poate fi făcută începând cu orice lună
la toate oficiile poștale

Indice abonare „Poșta Moldovei”: **PM32118**

Abonament pentru **o lună** — **25 lei**

Abonament pentru **6 luni** — **150 lei**

O întâlnire ca o zi de Duminică cu scriitorul Titus Știrbu

Pe data de 1 octombrie, picii de la Grădinița Clopoțelul și elevii de la Gimnaziul Mihai Eminescu din satul Crihana Veche, Cahul s-au întâlnit online cu scriitorul Titus Știrbu. A fost un eveniment memorabil, de suflet, ca o zi de Duminică, așa au zis copiii. La activitate au mai participat primarul localității, dl Igor Miclaus, care a venit cu un cuvânt de salut, scriitoarea Claudia Partole, încânta-

tă de activismul copiilor, cadre didactice, părinți.

Evenimentul a fost organizat de către BP Crihana Veche în colaborare cu BNC *Ion Creangă*.

Cu toate că, a fost o întâlnire online, ea s-a desfășurat într-o atmosferă caldă și prietenoasă. Copiii au recitat poezii, au interpretat pe roluri fragmente din creația scriitorului, au prezentat dedicații și desene inspirate din cartea *Născocilă, Roadegumă și Feciorul lui Păcală*, propusă pentru lectură în cadrul Campaniei Naționale de Lectură Să citim împreună. Curioșii l-au asaltat pe Titus Știrbu cu întrebări care de care mai provocatoare, iar scriitorul le-a răspuns pe potrivă, prin glume, epigrame, mici poezioare. Autorul i-a îndrumat pe

micii săi cititori să fie frumoși, cuminiți, deștepți și omenoși.

Titus Știrbu a rămas impresionat de prestața copiilor, care s-a datorat în mare parte contribuției învățătoarelor, educatoarelor și, evident, Bibliotecii Publice din Crihana Veche.

La finele activității scriitorul Titus Știrbu a promis cititorilor o întâlnire cu prezența fizică la Crihana Veche, după terminarea situației de pandemie din țară și i-a îndemnat la lectură cu următoarea strofă din poezia **Începe ziua cu o faptă bună**: *Găsește timp ca să citești o carte, / Ea din dulceața limbii îți împarte, / Să ai și-un carnețel, ca mai la vale / Să-ți poți nota expresii geniale.*

O, buna mea fetiță! Drag băiat! / Închei această carte cu un sfat: / Începe ziua cu o faptă bună / Și toate-n viață au să-ți meargă strună.

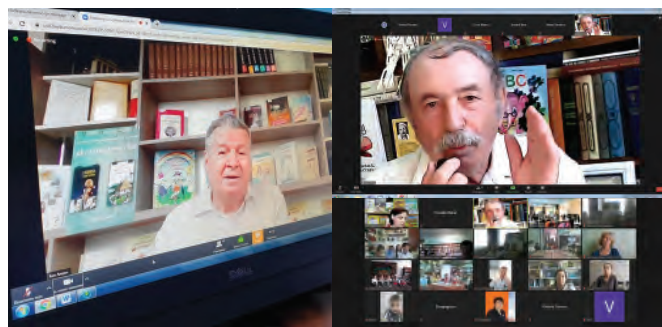
NATALIA BÎRLĂDEANU, DIRECTOR, B.P. SĂRĂTENII VECHI

2020 — Anul Lecturii

În acest an în Campania Națională de Lectură, citim două cărți „Ieșirea din uitare” de **Ion Anton** și „Născocilă, Roadegumă și Feciorul lui Păcală” de **Titus Știrbu**. Biblioteca Publică din Sărătenii Vechi împreună cu cititorii am organizat diverse activități de promovarea a acestor cărți, de la lecturi individuale la lecturi în grup, lecturi online, discuții, recital de poezie, înregistrări audio și video la lecturarea fragmentelor care au fost postate pe rețelele de socializare. Două activități deosebite de altele organizate de Biblioteca Națională pentru Copii “Ion Creangă” cu ajutorul aplicației ZOOM l-am avut la 17 august cu scriitorul Ion Anton, iar la 17 septembrie cu scriitorii Titus Știrbu.

Am avut o comunicare deschisă la care scriitorii au răspuns la întrebările copiilor. De asemenea, copii au lecturat fragmente din romanul lui Ion Anton “Ieșire din uitare”, elevul Coșneanu Nichita l-a cunoscut pe Eugeniu Coca mai bine prin acest roman, fiind pasionat de muzică el a interpretat o piesă la pian scrisă de marele compozitor Eugeniu Coca.

Farmecul copilăriei a fost punctat foarte bine la dis-

cuțiile dintre scriitorul Titus Știrbu și copii din localitatea noastră. Scriitor ne-a spus poezii halii și a făcut multe glume. Și-a amintit de o activitate organizată în localitatea noastră la Sărătenii Vechi la care a participat și dumnealui, lansarea cărții “E pustie Slatina fără tine” de Leonid Popescu pictor, iconar, mural și scriitor cu care ne mândrim.

Impresii deosebite de la întâlnirile ZOOM cu scriitorii Ion Anton și Titus Știrbu, mulțumim pentru aceasta comunicare, cu cărțile dumneavoastră creștem, cu demnitate și valori umane.

Metodica proiectării și desfășurării unei lecții de specialitate (instrument muzical) în cadrul școlilor de muzică/arte

Planificarea este un proces esențial pentru asigurarea calității procesului educațional. Pentru a fi eficientă, proiectarea didactică trebuie să poarte un caracter continuu, permanent, să se raporteze la activitatea anterioară a elevilor, la situația existentă și să creeze premise pentru activitatea ulterioară.

I. Cadrul operațional al activității didactice îl reprezintă lecțiile, care sunt de mai multe tipuri:

a. Lecția de transmitere și însușire a noilor cunoștințe. Rolul principal la aceste ore îl deține profesorul, care transmite sau prezintă elevilor cunoștințe noi. Acesta oferă o primă prezentare a noului program muzical prin metoda povestirii (despre compozitor, autor, stil, gen, epocă, curent etc.) audierii, interpretării ori vizionării, lecția fiind asistată de un calculator, smartphone și alte gadgeturi. Din această categorie fac parte: lecția de incursiune în studiul materiei prezentate în manual, în partituri.

b. Lecția de dobândire a cunoștințelor noi. Din această categorie fac parte: lecția de descoperire prin aportul efortului propriu, învățare, cunoașterea elementelor de limbaj muzical studiate anterior, memorare, studierea repertoriului muzical.

c. Lecția de formare a priceperilor și deprinderilor. Din această categorie fac parte: lecția aplicativă a cunoștințelor în practică (exersare, repetiție, memorare); lecția de studiu individual (raportarea nivelului de interpretare la un „ideal” spre care se aspiră).

d. Lecția de recapitulare și sistematizare (de consolidare), care se organizează la început de an școlar și în timpul anului. Din această categorie fac parte: lecția bazată pe un plan alcătuit de profesor; lecția de sinteză; lecția bazată pe exerciții și tehnică (game, studii); lecția excursie/vizită (la concerte de muzică clasică, operă, săli de concerte, muzeu etc.).

e. Lecția mixtă (combinată). La astfel de lecții elevii pot fi antrenați în diverse tipuri de activități: verificarea cunoștințelor, aplicarea, repetarea, sistematizarea, formarea deprinderilor etc.

f. Lecția de verificare și evaluare a cunoștințelor și deprinderilor (sinteză). Din această categorie fac parte: lecția de verificare prin teme/lucrări aplicative; lecția de verificare orală îmbinată cu cea aplicată; lecția de evaluare a stadiului de pregătire în vederea examenului, colocviului tehnic, concursului etc.

Astfel, activitatea de proiectare a lecției presupune parcurgerea succesivă a următoarelor etape:

- Identificarea obiectivelor lecției;
- Analiza resurselor necesare pentru realizarea obiectivelor identificate;
- Elaborarea strategiilor didactice optime realizării obiectivelor;
- Elaborarea instrumentelor de evaluare.

II. Un proiect didactic al unei lecții trebuie să cuprindă următoarele aspecte:

1. Datele generale: Școala/Instituția; Obiectul de studiu/disciplina; Profesor; Data; Elevul; Clasa; Tema generală/Subiectul lecției; Tipul lecției; Obiectivele de referință; Obiectivele operaționale; Strategia didactică; Conținutul muzical/Bibliografia; Materialul didactic.

2. Desfășurarea activității/Scenariul didactic cuprinde: Etapele lecției; Obiectivele; Durata (poate varia); Conținutul informațional- Activitatea de predare-învățare: activitatea profesorului și strategiile folosite, activitatea elevului; Metodele.

Proiect didactic al lecției de VIOARĂ (model)

IÎAE: Școala de arte „V. Hanganu” or. Cantemir

Profesor: Doina Argint

Data: 20 noiembrie 2020 **Elevul/a:** C. B. **Clasa:** a VI-a

Tema generală: Tehnică interpretativă. Gama. Studii.

Subiectul lecției: Trăsăturile de arcuș și schimbul de poziții. Emiterea sunetului.

Tipul lecției: de sinteză (verificare).

Scopul general al lecției: Evaluarea capacităților interpretativ-tehnice la vioară prin prisma elementelor muzical-violonistice studiate anterior.

Obiective:

a) cunoștințe: O₁ — cunoașterea elementelor de limbaj muzical;

O₂ — să cunoască ordinea și noțiunea trăsăturilor de arcuș în gamă;

O₃ — să cunoască tehnicile de execuție a trăsăturilor de arcuș;

b) operaționale: O₄ — să interpreteze sunetele cu o intonație justă;

O₅ — să redea tempo-urile respective gamei cu trăsături, arpeggiile și studiile;

O₆ — să interpreteze din memorie conținutul muzical;

O₇ — să-și manifeste intenția, efortul și sârguința în crearea imaginii muzicale;

O₈ — să emită corect frazele muzicale.

Strategii didactice:

Principii didactice:

— principiul însușirii conșiente și active;

- principiul accesibilității;
- principiul adaptării și exersării continue.

Metode: conversația, interpretarea, explicația, demonstrația, comparația, repetiția, analiza, anticiparea și revenirea la materia de studiu, generalizare și motivație.

Conținutul muzical:

- 1) Gama a-moll (3 octave) cu trăsături de arcuș — 16 procedee, arpegii de la sunetul „LA” (M^3 , m_6 , M^4 , m_7 , D_7);
- 2) J.F. Mazas, Studiu în G-dur, Caiet I, op.36 nr. 19;
- 3) Ch.de Beriot, Studiu în C-dur, nr.59;

4) N. Stetsiun „Bolero” (pentru motivare și captare a atenției).

Material didactic:

- a) instrumente: vioara, arcușul, contrabărbia, pupitrul, pian
- b) partituri: partiturile elevului (partea viorii), partiturile clavierului (acompaniamentul),
- c) aparatură electronică: smartphone — aplicație metronom, boxe.

Evaluare: continuă și sinteză.

Scenariul și strategia desfășurării didactice

Secvențele evenimentului didactic		Durata	Activitatea de predare-învățare		Metode și obiective
			Acțiunea profesorului	Acțiunea elevului	
I. Momentul introductiv	Momentul organizatoric	7 min.	Dialoghează cu eleva, acordează instrumentul. Ghidează atenția și răspunsurile elevii.	Despachetează și pregătește vioara, dialoghează, își aranjează partiturile pe pupitru. Răspunde la întrebări.	Conversația O ₁ O ₆ O ₇
	Captarea atenției elevului și enunțarea obiectivelor		Prezintă importanța și scopul lecției. Recapitulează și/sau verifică cunoștințele teoretice dobândite anterior. Cere elevii să interpreteze piesa „Bolero” pentru inițierea activă în procesul de lucru. Acompaniază la pian eleva.	Ascultă expunerea profesorului. Răspunde la întrebări, ascultă. Participă la enunțarea cunoștințelor dobândite. Interpretează piesa.	
II. Conținutul lecției	a) Încălzire/ Tehnică — gama cu trăsături de arcuș și arpegiiile	15 min.	1. Reactualizarea cunoștințelor anterioare Inițiez elevul spre interpretarea gamei în tempou alert. Enunț despre acuratețea interpretării, intonație, la tragerea și schimbul direcției arcușului, dar și a corzilor. Ascultă gama cu trăsăturile de arcuș și arpegiiile interpretate de elev. Dă indicații, își expune părerea referitoare la cele audiate. Cere să se interpreteze totul cu calitate oferind soluții.	Interpretează gama în consecutivitatea trăsăturilor cunoscute.	Conversația, interpretarea, demonstrația, comparația, explicația, exercițiul, repetiția, analiza. O ₁ O ₂ O ₃ O ₄ O ₅
			2. Obținerea performanței Cere repetarea trăsăturilor de arcuș ce nu sunt executate just și cert. Dă soluții pentru rezolvarea problemelor de articulație, poziționare, intonație, emisie sonoră, receptate în momentul audierii. Explică cauza apariției acestor probleme și demonstrează metoda de corectare.	Interpretează, ascultă, se concentrează, corectează, urmărește, analizează, depune efort și sărăcuință, exersează, repetă în modul în care a expus profesoara. Pune întrebări referitor la ceea ce nu a înțeles.	
			3. Obiectivele și organizarea studiului individual + feed-back Recapitulează metodele referitoare la corectarea și remedierea greșelilor interpretative. Dă indicații cum se va exersa în mod individual.	Ascultă, întrebă, repetă. Se implică și prezintă interes pentru a perpetua.	
	b) Reactualizarea cunoștințelor anterioare: Studii /conținutul muzical per colocviu tehnic	20 min.	Face referire la tema generală prin abordarea subiectului lecției. Ascultă Studiul de Mazas în G-dur. Apreciază stadiul de asimilare a textului, materialului, vis-à-vis de ținta propusă; oferă soluții pentru remedierea dificultăților apărute. Interpretează la pian/vioară, concomitent cu eleva, pentru a o mobiliza spre o intonație justă. Ascultă Studiul în C-dur de Beriot. Aduagă acompaniament armonic pentru dezvoltarea auzului armonic al elevului. Îi propune metode și procedee de redare muzicală, recapitulând tot, se axează pe interpretarea armonioasă și calitativă a studiilor pentru a fi prezentate la examen (colocviu tehnic).	Interpretează studiile din memorie. Controlează calitatea și înălțimea sunetelor. Face distincție dintre caracterele muzicale opuse ale studiilor. Interpretează și aplică toate indicațiile cerute. Reține. Îndeplinește cerințele profesoarei. Interpretează cu multă concentrare.	Conversația, interpretarea, demonstrația, explicația, anticipare și revenirea la materia de studiu, repetiția, analiza. O ₄ O ₅ O ₆ O ₇ O ₈
	c) analiza și evaluarea performanței: 1. Comentariu asupra interpretării, 2. Obținerea performanței, 3. Obiectivele și organizarea studiului individual + feed-back.				
III. Momentul concludiv	a) evaluarea: 1) desfășurarea lecției 2) stadiul de pregătire în vederea susținerii colocviului tehnic	3 min.	Apreciază obiectiv ce a fost bine și ce nu în funcție de gradul de pregătire pentru oră, în funcție de obiectivele propuse și productivitatea lecției.	Ascultă, analizează, memorează.	Conversația, explicația, generalizare, motivație. O ₁ O ₇
	b) obiectivele și organizarea studiului individual în funcție de scopuri.		Îi sugerează cum să-și organizeze studiul, asupra la ce trebuie să insiste. Prezintă sarcini pentru activitatea independentă. Notarea în agendă.	Întrebă, formulează concluzii dacă e cazul. Memorează ce trebuie să facă acasă.	
	c) asigurarea feed-back-ului		Orientează eleva spre exersare continuă și dezvoltarea experienței obținute.	Conștientizează sarcinile puse în fața sa. Demonstrarea intenției ulterioare și dorința de a persevera.	

Andrei Tamazlăcaru – arheologul folclorului mioritic

VETA GHIMPU MUNTEANU, MAESTRU ÎN ARTĂ

Pe Andrei Tamazlăcaru îl cunosc aproape de o viață și-i mulțumesc destinului că m-a adus lângă acest Om, lângă acest savant, care a făcut atâtea pentru folclorul din Basarabia.

Dragă Andrei Tamazlăcaru, iată că ați ajuns la o aniversare semnificativă. Ați trăit o viață de om și, prin modestia proverbială care vă caracterizează, niciodată nu v-a părut că ați făcut prea multe pentru folclorul nostru. Și totuși, dacă e să vă uitați în urmă, ce ați lăsat important?

A. Tamazlăcaru (A. T.): Nu prea mă uit în urmă. Mă bucur mai mult de ce va fi înaintea. Cândva am spus că folclorul nu este o căruță pe care o poți mișca înainte sau înapoi.

Veta Ghimpu Munteanu (V. Gh.M.): Și, totuși, ce e folclorul?

A.T.: Folclorul e respirația unui popor. Folclorul e o concepție, o filozofie care ține de felul de a gândi și felul de a fi al acestui popor. Și eu am crezut la început că folclorul reprezintă niște cântece, muzicuțe, dar folclorul este ceva mult mai serios - artă, știință, istorie. Concepția estetică și morală a acestui popor. Cele mai diverse tematici le găsim reflectate în creația unui popor.

V.Gh.M.: Spuneți cândva într-un interviu, realizat cu mulți ani în urmă, că, dacă legi cântec de cântec ajungi să auzi începutul mileniului. Mai aude și acum Andrei Tamazlăcaru acest "început de mileniu"?

A.T.: Nu pot să schimb nebunia asta. Mie, cel care mă ocupam de vibrație, de radiotehnică, îmi vine ușor să spun asta. Trebuie să poți auzi. E adevărat că în ultimul timp am cam slăbit cu auzul, dar cu ceea ce am spus, pot să argumentez și să afirm că da, când e vorba de folclor,

de spații istorice, de epoci, sigur că da. Eu cred ca acest argument a venit de la marea dorință de a pătrunde în trecut.

V.Gh.M.: Andrei Tamazlăcaru a reușit să pătrundă în trecut atât cât și-a dorit?

A.T.: Nu, asta e imposibil. Nu poți pătrunde oricum în acest imens spațiu - trecutul. E vorba și de informația istorică. Eu eram pe fâgașul căutărilor acestor informații în anii aceia.

V.Gh.M.: Toată viața omul își caută sinele, prin munca pe care o face, prin pasiunile lui. Și l-a găsit Andrei Tamazlăcaru pe al său, alergând după folclor ani și ani de zile?

A.T.: Dacă aduni multe perle folclorice, de ce nu? Un fost amic filozof, Mihai Clima, un gânditor foarte profund, m-a întrebat odată,

de ce consider eu folclorul ca fiind o găselniță? Și eu i-am răspuns că este o găselniță fericită dacă te ocupi sistematic de aceasta.

V.Gh.M.: Tot Andrei Tamazlăcaru confirma, la fel într-un interviu, că timpul aruncă perlele la mal precum valul mării. Mai credeți că mai putem găsi, după atâția ani perle folclorice aruncate la mal?

A.T.: Dacă va fi mișcarea, dacă va fi valul, vântul, dacă va fi lumina... ei, dar mai întâi trebuie să avem o mare zbuciumată ca să ne putem încadra în sensul întrebării tale.

V.Gh.M.: Văd lacrimi în ochii D-voastră. V-a emoționat întrebarea sau cu ce legați aceste exprimări de emoții?

A.T.: Cu erupțiile sentimentelor și ale gândului, pentru că întrebarea mi-a plăcut foarte mult.

V.Gh.M.: Andrei Tamazlăcaru e cel care a muncit pe tărâmul folcloric cu multă dăruire și absolut dezinteresat. A lansat și ansamblul etnofolcloric „Tălăncuța”, iar membrii acestui colectiv sunt practic formați de Tamazlăcaru ca personalități artistice, nemaivorbind despre conceptul artistic inedit al colectivului. Ce-a însemnat pentru dumneata și ce înseamnă până astăzi ansamblul etnofolcloric „Tălăncuța”?

A.T.: E o taină. Nu știu dacă să putea să-ți răspund la această întrebare. A venit și când am deschis ușa, în prag era visul meu întruchipat. Era o arsură, un gând al meu. „Tălăncuța” a apărut pe ceva concretizat, formulat.

V.Gh.M.: Au trecut 40 de ani de existență a „Tălăncuței”. Ați crezut

vreodată că o să ajungem la o asemenea vârstă?

A.T.: Sincer - nu, dar avându-te pe tine, pe surorile Osoianu, Maria Iliuș, Suzana Popescu, Galina Păslaru, Nicolae Gribincea, Dina Vrajmașu, Victor Botnaru și ceilalți, câțiva artiști care pulsează am menținut vie această flăcără.

V.Gh.M.: Pentru fiecare membru al ansamblului, numele dumitale, gândurile, povețele înseamnă enorm și acum când am ajuns la 40 de ani de existență, suntem practic copii dumitale. Sigur că ne-ar interesa ce am însemnat la rândul-ne, fiecare în parte, pentru dumneata.

Să zicem, venirea Galinei Păslaru în ansamblu?

A.T.: Galina a făcut ca eu să înțeleg mai bine sensul invocărilor, a

chemărilor, a dezmiertatului copilului. Dezmiertatul este, poate, cea mai serioasă categorie folclorică.

V.Gh.M.: Surorile Osoianu, care au devenit un simbol al dinastiilor de familie sunt, de asemenea, descoperirea dumitale.

A.T.: Ele sunt create și aduse nouă de Dumnezeu aici pe pământ. Sunt foarte mult pentru acest popor. Sunt dăruite și sunt un adevărat model artistic. Mulțumesc Domnului că s-a întâmplat acest fenomen.

V.Gh.M.: Dina Vrajmașu - ce a însemnat pentru Tălăncuța?

A.T.: A însemnat mult și ea, pentru motivul epic în sufletul și-n vocea ei. Ea l-a comprimat și l-a redat în limitele felului ei de a gândi. Ea este pusă pe epos și cu recitativele caracteristice stilului epic. Atunci când lucra la epos eu nu i-am spus câte formule de stil sunt, numai o preîntâmpinam - ”studiază balada și când ai să întreci structura de 6-8 versuri, gândește-te cum le vei cânta pe următoarele”. Și ea a reușit să ajungă singură la absolut.

V.Gh.M.: Ce puteți spune despre Tamara Boboc?

A.T.: Tamara a venit din arta corală, cu o voce de coloratură și a adus în ansamblu un stil aparte de interpretare al cântecului de leagăn, al baladelor. Astăzi se descurcă de minune în fruntea colectivului artistic de la Soroca - „Colinda”.

V.Gh.M.: „Tălăncuța” a avut un alt val, când au venit și alți soliști, printre ei și Nicolae Gribincea.

A.T.: Păi cum ai spus-o la început: valurile, perlele. Fiecare val aduce și depozita câte o perlă.

V.Gh.M.: Nu l-ați luat în serios la început, fiindcă el era dansator, dar vroia să cânte.

A.T.: Eu am încercat întotdeauna să-l aduc la funcția mișcării pentru a-i sugera forma. Mîntea lui e analitică și acest lucru predomină. I-am dat cele mai frumoase cântece ca să poată stăpâni bine vocea. Iar ceea ce face azi cu „Plăieșii” e tocmai ceea ce trebuie.

V.Gh.M.: Tot cu acel val și în acel timp a venit și bucovineanca Maria Iliuș.

A.T.: E un talent absolut. Ca interpretă, ca inteligență folclorică și ca intelect.

V.Gh.M.: Suzana Popescu a venit tot atunci.

A.T.: Iată Suzana este cea pe care o țin aproape de inima mea chiar și atunci când „o face pe nebuna”. Ea este foarte creativă. Are și minte analitică. Este solista care poate ca albina să refacă fagul în care cineva a aruncat cu piatra. Întotdeauna a fost atentă în căutările ei și acest lucrul îl prețuiesc enorm.

V.Gh.M.: În acel an 1984, vorbesc de anul celui de al 2-lea val a „Tălăncuței”, am venit și eu la „Tălăncuța”.

A.T.: Pe tine nu valul te-a adus, dar Simion Ghimpu. N-a vorbit mult, dar a spus ceea ce trebuie: „Veta poate și trebuie să cânte”, iar tu, într-adevăr ai realizat cu brio „Balada Ancuței”, „Cântecul miresei” cât și piesa „Frunză verde clocotici”. Lucrarea de la urmă era foarte greu de interpretat mai ales ca stil. Când cântai tu ornamentele cele melodice mi se tăia răsufarea. N-am mai auzit așa interpre-

tare autentică. Tu ești în ansamblul „Tălăncuța” modelul despre „cum se lucrează asupra folclorului”. Întotdeauna te-am dat drept exemplu în această privință.

V.Gh.M.: Acum nu pot să nu vă întreb și despre artiștii instrumentiști ai ansamblului, cei care deopotrivă vă sunt foarte dragi. Să începem cu Victor Botnaru.

A.T.: Victor Botnaru este artistul absolut la toate capitolele. Însușește toate însușirile, dar mai ales tace și face. Este extraordinar ca și caracter dar ca și fire creativă.

V.Gh.M.: Nu vă pot întreba prea multe despre soliștii instrumentiști, fiindcă aceștia, spre deosebire de soliștii vocali, s-au perindat și au trecut prin alte colective. Au fost Pavel Țurcanu, Petru Dinjos, Iurie Secu, Ștefan Petriman...

A.T.: Petriman este mare artist, mare interpret cu alese calități. Este foarte talentat, are capacități extraordinare în redarea materialului muzical.

V.Gh.M.: Petru Dinjos?

A.T.: Petru Dinjos e foc - dotat, dar și echilibrat.

V.Gh.M.: Leonid Țăranu?

A.T.: Leonid e artistul care se apucă de toate, dar cel mai bine ce i-a reușit în „Tălăncuța”, a fost să susțină ritmul exact prin bătăile la tobă. Nu a îndrăznit să ceară să cânte, dar știu că astăzi o face în afara ansamblului.

V.Gh.M.: Și, în sfârșit, Tudor Tataru?

A.T.: Tudor Tataru s-a expus chiar cu sacrificiul vieții lui. El a fost distrus metodic.

V.Gh.M.: După mine, pe Tudor Tataru l-a distrus lucrul administrativ. Cred că el nu era bun la acestea. El era artist, mai întâi de toate.

A.T.: Pentru ansamblul „Tălăncuța”, într-un timp, Tudor Tataru a fost ocrotitorul acestui colectiv. El ca artist, ca cineast. Păcat că nu a știut să se organizeze până la sfârșit.

V.Gh.M.: Vă mulțumesc, că ați vorbit despre fiecare dintre colegi, acum însă aș vrea să revin la maestrul Andrei Tamazlăcaru. Expedițiile folclorice pentru dumneata au constituit esența activității. Așa este?

A.T.: Expedițiile sunt niște lecții. Fiecare ieșire pe teren este o po-

sibilitate de a trece un examen, de a învăța ceva metodic și creativ. Trebuie să poți asculta sufletul și gândirea celor care ți se deschid. Cea mai frumoasă cercetare științifică o faci într-o expediție. Cea mai serioasă știință o faci în expediție. Ieșirea pe teren era farmecul și stihia mea.

V.Gh.M.: Dar era și foarte greu uneori pe teren.

A.T.: Eu pot aduna folclor ca și creație de oriunde: din spitale, din gări, acolo unde sunt mai mulți oameni sau doar unul singuratic. Mă apropiază și de oamenii străzii. Cel mai frumos cântec de leagăn l-am cules de la o pacientă de la spitalul de psihiatrie.

V.Gh.M.: 80 de ani e mult sau e puțin pentru ceea ce a făcut Andrei Tamazlăcaru pentru cultura noastră, pentru folclor?

A.T.: Nu pot să spun că e mult sau e puțin. Întrebarea este cum de am trăit până acum?

V.Gh.M.: Andrei Tamazlăcaru este considerat aici la noi, un Brăiloiu al Basarabiei. Au mai fost și vor mai fi mulți folcloriști, dar unul ca Andrei Tamazlăcaru, care să-și i-a atât de în serios această pasiune, nu se va mai găsi.

A.T.: Dacă vrei să faci ceva cu adevărat, trebuie să știi să te sacrifici. Eu am dat viața toată pentru cântec. Dar cântecul este atât de frumos! Mai este foarte mult de făcut, dar timpul, o, Doamne, timpul, cum mai trece. Eu trebuie și vreau să pun la punct invocările ca și concepție. Nu

avem cercetări serioase în acest domeniu. Foarte mare încărcătură se înmagazinează în aceste invocări.

V.Gh.M.: Ce n-a mai dus până la capăt Andrei Tamazlăcaru?

A.T.: Multe, foarte multe.

V.Gh.M.: Deci 80 de ani încă nu v-ar ajunge?

A.T.: Pentru folclor 80 de ani e foarte puțin.

V.Gh.M.: Dragă Andrei Tamazlăcaru vreau acum să vă zic un mare mulțumesc în numele colegilor de la „Tălăncuța”, să vă zicem la mulți ani și paza Celui de Sus.

A.T.: Vă mulțumesc mult și noroc de voi.

Dr. ION XENOFONTOV

Zece curiozități despre satul Brânză, raionul Cahul

Motto:

*„M-am luptat lupta cea bună,
Mi-am isprăvit alergarea,
Am apărat credință”.*

Inscripție de pe mormântul Vasilisei Bostan (1922—1994). Cimitirul din s. Brânză, r. Cahul.

Satul Brânză este situat la sudul Republicii Moldova, în raionul Cahul. Distanța până la centru raionul este de 30 km, până la punctul vamal Giurgiulești — 23 km, iar până la punctul vamal Reni — 25 km. Satul se învecinează cu localitățile Colibași (3 km) și Văleni (2,5 km). Cea mai apropiată stație de cale ferată, plasată în proximitatea râului Prut, se află la o distanță de 1 km față de strada principală. Acest traseu de linie ferată unește cele două puncte de o semnificație economică majoră — Giurgiulești și Cahul.

Potrivit recensământului populației din 2004, satul avea 2 618 locuitori, dintre care 1 293 de sex masculin și 1 325 de sex feminin. În 2014 localitate avea 2 128 de oameni, dintre care 1 074 (50,5%) de sex masculin și 1 054 de sex feminin (49,5%). Lipsa locurilor de muncă, condițiile

precare de trai au generat migrația localnicilor între partea orientală și occidentală a Europei, dar și în Statele Unite ale Americii, Canada ș.a. La fel, constatăm elemente ale migrației sezoniere. Tinerii se orientează la studii în instituțiile de învățământ din Republica Moldova sau, cu o rezonanță mai intensă, în România. Autoritatea publică locală este asigurată de primar și Consiliul sătesc format din 13 consilieri. În anii 2015—2016 s-au efectuat lucrări de reparație a edificiului Primăriei. În acest sens, din mijloace bugetare s-au alocat 470 818,95 lei. În subordinea autorităților locale se află echipa comunală pentru aprovizionarea localnicilor cu apă potabilă. În cadrul Primăriei activează AO „RUTECO”. Viața economică este animată de patru unități comerciale, Fabrica de Vinuri „Agrosudresurs”, cinci unități SRL „Picu 82”, SRL „Dani LUX”, SRL „Lupan Constantin”, „Angrocoop Slobozia Mare”, SRL „Jaiu Constructorul Sud”. Suprafața teritorială a localității este de 3 164,54 ha. Terenul cu destinație agricolă este de 2206,30 ha, dintre care SRL „Matinal” are 43,59 ha, SRL

„Consolitera” — 54,53 ha, SRL „Agro Continent” — 70,18 ha. Terenurile arendate de SRL „Pământ Prutean” constituie 246,73 ha. Gospodăriile țărănești dispun de 1558,59 ha, inclusiv teren arabil — 1181,16 ha, vii — 268 ha, livadă — 3ha. În gestionarea persoanelor fizice la fel se află suprafețe arabile. De exemplu, Vasile Bichir deține 22,82ha, Gheorghe Andronic — 0,72 ha, Ion Andronic — 0,89 ha. Proprietatea publică include o suprafață de 599,87 ha. Terenurile aflate sub ape — 29 ha, iazuri — 12,35 ha, fondul de rezervă — 369,48 ha; din acestea în rezerva Primăriei 4,5 ha, pășuni — 168 ha, 12,5 ha împădurite, mlaștini — 9,28 ha, drumuri — 82 ha, construcții și curți — 36,75 ha, râpi — 14 ha. În anul 2015 s-au realizat lucrări de reparație a unei porțiuni de drum de pe str. Mihai Eminescu. Suma investită a constituit 301 476,58 lei din mijloace bugetare și 607 600,07 lei din fondul rutier. Indicatorii financiari pentru anii 2015—2017 arată o ușoară înclinare spre componența de venituri. De exemplu, în anul 2015 suma veniturilor a constituit 2373756 lei, iar cea a cheltuitelor

Cotlon, s. Brânza, 1983. Sursă: Arhiva foto a Centrului de Cercetări Enciclopedice.

— 2 407 056 lei; în anul 2016 s-au realizat venituri de 2821445 lei și cheltuieli de 2 254790 lei, în 2017, respectiv, 1 881 738 lei și 1 757 520 lei. Creșa-grădiniță „Bucuria” are cinci grupe de copii. În 2015 s-au efectuat lucrări de reparație în sumă de 2 000 000 lei. Viața spirituală în comunitate este întreținută la trei edificii de cult: Biserica cu hramul *Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil*, o Casă de Rugăciuni Evanghelică Baptistă și o Casă de Rugăciuni a Adventiștilor de Ziua a Șaptea. Biserica cu hramul *Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil* a fost zidită din cărămidă în 1915, fiind edificată de enoriași, îndemnați de preotul Ignatie Macrițchi (a fost paroh, cu intermitențe, pe parcursul anilor 1904—1927) și starostele (epitropul) bisericii Ioan Antohi. Lăcașul sfânt are o arhitectură specifică perioadei țariste. Activitatea culturală a localității este menținută de Liceul Teoretic „Academician Ion Bostan”, Casa de Cultură, Biblioteca Publică etc. În 2013, în localul grădiniței s-a deschis Muzeul Satului „Casa Mare”. Acest spațiu al memoriei include o colecție de lucrări meșteșugărești și obiecte naționale și ale portului popular, diverse obiecte de uz casnic, adunate de la bătrânii satului. În sat mai funcționează Oficiul Poștal, stația de telefoane. În vara anului 2019, la Oficiul Medicilor de Familie lucrau un medic și șase surori medicale.

La Brânza s-au născut inginerul Ion Bostan, membru titular (1995) al Academiei de Științe a Moldovei, și matematicianul Nicolae Vulpe, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (2012). În semn de înaltă apreciere pentru pământeanul lor celebru, sătenii au numit Liceul Teoretic din localitate în onoarea academicianului Ion Bostan. Aici învață circa 300 de copii. La 1 iunie 2019, la Liceul Teoretic „Academician Ion Bostan” a fost inaugurat, în premieră, în Republica Moldova, un Observator Astronomic-Planetariu, inițiativa aparținând academicianului Ion Bostan,

O particularitate a porților din satul Brânza o constituie utilizarea în decorație a motivului Inimii. Foto: IVX, 1 iunie 2019

director al Centrului Național Tehnologii Spațiale din cadrul Universității Tehnice a Moldovei. La capitolul personalități din localitate îi mai menționăm pe frații Vitalie Marin, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, și Alexandru Marin, doctor în științe tehnice. Natalia Bichir este o pictoriță și designer talentat, stabilită în Paris.

Spațiul de coabitare format în urma unei munci conexe direct la mediul ambiant, natura bogată și frumoasă, pilonii spirituali ai localității, educația, oamenii din satul Brânza etc. reprezintă fundamentul solid al unei comunități rurale plasate în valea râului Prut.

1. Pulsul vieții cotidiene a localității este în conexiune directă cu viața economică și culturală regională, indisolubil legată de orașele Galați (România) și Reni (Ucraina). În limbajul zilnic sătenii așa și se exprimă „Mă duc până la Galați”. Printre impedimentele care influențează negativ situația economico-geografică a localității este lipsa ieșirii directe la Marea Neagră. Ieșirea la fluviul Dunărea, pe un segment de 1 km, prezintă totuși o verigă economică importantă. Este asigurat, astfel, accesul la navigația pe Dunăre și pe Marea Neagră, prin intermediul portului Giurgiulești. Brânza se include în categoria așezărilor rurale care au forma poligonală neregulată. O importanță majoră în infrastructura

tura localității rezidă în faptul că aceasta este intersectată de autostrada Chișinău-Giurgiulești, aflată la kilometrul 196 față de capitală, ceea ce facilitează circulația persoanelor și schimburile economice.

2. Din punct de vedere al distribuirii spațiale a resurselor agroclimaterice, localitatea face parte din regiunea de sud, ceea ce asigură condiții favorabile unui număr mare de culturi specifice zonei temperate și chiar unor culturi termofile din regiunea subtropicală și tropicală. În gospodăria lui Anton Bostan crește un smochin pe care proprietarul îl acoperă în timpul iernii cu plante uscate și întreține un foc în apropierea arborelui pentru a-l proteja de îngheț.

3. Din perspectivă tectonică, satul Brânza, la fel ca o mare parte din teritoriul Republicii Moldova, face parte din platforma Europei de Est, fiind localizat în platforma moldovenească. Acest spațiu este acoperit de roci constituite la mijlocul perioadei

„Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul prin bine”. Inscripție de pe mormântul lui Anton Bostan (1921—2007), tata academicianului Ion Bostan. Cimitirul din s. Brânza.
Foto: IVX, 1 iunie 2019

Neogene, atunci când Marea Sarmatiană acoperea întregul teritoriu. O caracteristică esențială a zonei este fragmentarea reliefului în numeroase văi, vâlcele, ravene rezultate din acțiunile cursurilor de apă (pâraie). Densitatea fragmentării reliefului o constituie 2-2,5 km², iar adâncimea fragmentării reliefului este de 50-100 m. Procesele exogene contemporane sunt puternice, afectarea teritoriului de ravene este de 0,1-0,5 km². O segmentare mai densă a reliefului se constată în partea de est a localității. În acest perimetru geografic se află râpile Tranche, Zăvoiu,

Clopot instalat la intrarea în cimitirul actual al satului. Foto: IVX, 1 iunie 2019

Recea, Turcu, Roșie, Ciuhu, Elisia. Distanțarea de vatra satului configurează un relief mai puțin fragmentat, scoțând în evidență dealuri și văi, rezultat al mișcărilor lente a proceselor endogene: Drumul Leșului, Valea Tătărcii, Valea Chetrosului și Drumul Chetrosului, Dealul Cățelului și Valea Jâtcului.

4. Suprafața fondului acvatic constituie 3 163 ha. Apele freactice sunt răspândite pe tot teritoriul satului, mai puțin în partea de nord și nord-est a comunei, de aceea, pentru a soluționa problema deficitului de apă, s-a construit un apeduct. În localitate sunt: 250 de fântâni; două iazuri afectate de înnămolire intensă, care au o suprafață medie de 1,6 ha. O problemă acută este calitatea precară a apei. Cea mai afectată zonă este cea din partea centrală a localității, habitată mai devreme decât alte regiuni, fapt ce a dus la poluarea excesivă.

5. Satul Brânza, aflat în perimetrul zonei umede a lacurilor Prutului de Jos, are, alături de vegetația ierboasă, și păduri de luncă inundabilă (zăvoaie), formate din stejar, salcie, plop. Ca urmare a factorului antropogen, pe parcursul ultimilor două secole, vegetația naturală a fost puternic modificată din cauza defrișărilor vaste a fâșiei de arbori și arbuști, care se aflau de-a lungul râului Prut, afluent de stânga al Dunării, acțiune necesară pentru construcția

căii ferate Giurgiulești-Cahul, și s-a păstrat doar pe arii restrânse. Drept urmare a extracției nisipului și prundișului ce a fost utilizat la construcția căii ferate, s-a creat o carieră imensă nerecultivată, care provoacă numeroase alunecări de teren. Uneori natura se dezlănțuie împotriva activității umane. În 1957, de exemplu, în urma unei mari inundații, Anton Bostan, tatăl viitorului academician Ion Bostan, a rămas fără casă, fără multe lucruri necesare în gospodărie. De aceea a fost nevoit să-și construiască o casă nouă.

6. O influență considerabilă asupra vegetației de stepă a avut-o lucrarea pământului cu tehnică modernă. Dacă anterior pajiștile de stepă includeau cea mai mare parte a localității, atunci odată cu extinderea construcției satului acestea s-au redus. Lângă Brânza, râul Prut formează o cotitură bruscă spre vest. În apropiere de localitate s-au constituit câteva iazuri unite prin brațe cu râul Prut. În prezent, o parte dintre acestea sunt acoperite cu stufiguri și alte macrofite. În spații dosite de stufiguri au fost înregistrate comunități cu nufăr (*Nymphaea alba*) și alte specii de plante acvatice. Comunități de plante din acest habitat au fost atribuite la patru asociații. Acestea sunt răspândite în apele stagnante din zona litorală a lacurilor Brânza, Belevu și Manta. În zona respectivă

au fost delimitate cinci habitate acvatice. Comunități de plante din habitatul *Phragmites australis* și *Scirpus lacustris* sunt răspândite în lacurile nominalizate. În zona respectivă au fost înregistrate specii de plante și animale rare incluse în „Cartea Roșie a Republicii Moldova”. Satul Brânza este inclus în perimetrul Rezervației Biosferei „Prutului de Jos” și grație unui monument cultural. Teritoriul respectiv este cunoscut publicului larg și cu o diversitate de tradiții culturale, obiceiuri, tipologie a locuințelor etc.

7. Referindu-ne la legenda localității, constatăm că denumirea este în concordanță cu etimologia localității, toponimia și ocupațiile tradiționale ale localnicilor. Se afirmă că în satul actual au venit familiile de ciobani cu oi și s-au așezat cu traiul în zona înconjurată de dealuri și păduri, în apropierea resurselor de apă. Au făcut o brânzărie mare. Nu toate ovinele erau ale acelor ciobani, ci și ale altor oameni care le-au dat în îngrijire. Pentru a-și ridica produsele erau nevoiți să se deplaseze de la o distanță considerabilă „la Brânza”. Unii dintre gospodari au îndrăgit locul și au decis să rămână definitiv cu traiul. Drept urmare a acestei amplasări s-a format și satul. Se consideră că localitatea a fost întemeiată de păstorii transilvăneni (mocani) în secolele XVII- XVIII. Numele de familie al fondatorilor localității sunt

Urmare a extracției materialelor de construcție utilizat la edificarea căii ferate s-a creat o carieră imensă ne recultivată care provoacă numeroase alunecări de teren.

Foto: IVX, 1 iunie 2019

Bostan, Andronic, Bodolică, urmate de Jitcu, Antohi (lingurari), Vulpe (preoți).

8. Cercetările arheologice din proximitatea localității reliefează dovezi elocvente de prezențe umane în acest spațiu din preistorie, cultura Iamnaia. De exemplu, în urma cercetărilor din vara anului 2018 din cadrul grupului tumular aflat la a doua terasă a râului Prut între localitățile Brânza și Giurgiulești au fost descoperite osemintele unui bărbat de circa 20-25 de ani, care prezenta un traumatism vindecat pe perone-

ul drept și leziuni intracraniene generate de inflamarea meningelui cu puțin timp înainte de deces. O nouă dată în domeniul paleontologic și paleomedical este scheletul unui bărbat de 50-60 de ani, care prezintă pe calota craniană două trepanații relativ circulare, realizate perimortem, posibil din considerente terapeutice, în scopul eliberării presiunii intracraniene. Specialiștii subliniază faptul că este prima trepanație preistorică descoperită pe teritoriul Republicii Moldova.

9. Localitatea este atestată documentar în 1630. Potrivit unor surse, în spațiul respectiv, până la 1630 a existat un sat mare, care a avut șapte biserici, ale căror temelii erau cunoscute în sec. al XIX-lea. Primele informații despre biserica din lemn din localitate datează din anul 1793. Icoanele pentru lăcașul sfânt au fost aduse din Transilvania și Muntenia. În datele recensământului populației din 1774 se menționează că în Brânza erau vornic Bostan, preot — Vulpe, dascăl — Andronic și patru birnici. În anii 1770—1780 în localitate s-au construit cinci mori de vânt, iar la sfârșitul secolului — încă trei. În 1827, comunitatea rurală era formată din 45 de familii de țărani români și 16 familii de ruteni românizați. La începutul sec. XX, țărani dețineau

Inaugurarea Observatorului Astronomic-Planetariu la L.T. „Academician Ion Bostan”, s. Brânza. Foto: IVX, 1 iunie 2019

1 250 desetine, aveau grădini și vii, 146 de cabaline, 202 vite mari, 400 de ovine. În sat erau 94 de case, iar numărul populației era de 988 de suflete.

În 1863 a început să activeze prima școală elementară din localitate. La 31 ianuarie 1880 s-a înființat o școală mixtă. În 1904 școala era frecventată de 60 de elevi, dintre care 52 de băieți și 8 fete. Prezența elevilor la lecții era una înaltă. Materiale didactice erau îndeajuns. Copiii participau la corul bisericesc condus de învățătorul Prolorenzo. La examenul de absolvire din anul 1904 s-au prezentat 3 băieți. Toți au susținut examenele cu succes. În 1914 lecțiile s-au început mai târziu, la 14 noiembrie, cauza fiind declanșarea unei epidemii.

10. Până în 1930, Brânza s-a aflat în componența județului Ismail, ulterior a făcut parte din județul Cahul. Procesele democratice configuau viața politică a localității. În 1930 primarul comunei Brânza era Ion A. Gavrilă, membru al Partidului Național Creștin; la alegerile din 1938 primar al comunei devine Spiridon Bostan, membru al Partidului Național Liberal. De altfel, doar Spiridon Bostan și Gheorghe Bodolică dețineau mașini de treierat în localitate. La 21 martie 1939 în oficiul Primăriei Brânza s-a convocat Comitetul Agricol format din primarul S. Bostan, notarul G. Mateevici, N. Constantinescu, șeful postului de jandarmi și S. Antohi, administrator agricol, și s-a decis ca „Pe 22 martie 1939 să iasă la plug toată lumea, care va fi anunțată de către primar prin bătaie de tobă”. Pe parcursul săptămânii de 22-26 martie s-a arat și au fost semănat 22 ha grâu de primăvară, 26 ha de orz și 5 ha de mazăre. În anii 1938—1939, în localitate erau 23 de persoane care aveau băcăni. T. Bodolică avea o crășmă, unde comercializa vin.

Referitor la perioada interbelică, s-au păstrat și unele mărturii despre portul popular al sătenilor, ca element al identității spațiale. Vestimentația configura apartenența sătenilor la o anumită localitate. Femeile din Brânza, de exemplu, aveau

Smochin acclimatizat și întreținut în gospodăria lui Anton Bostan. Foto: IVX, 1 iunie 2019

fustele puțin mai scurte față de femeile din comuna vecină Văleni. Tot femeile din Brânza purtau cele mai multe fuste pe ele, fapt ce etala poziția socială în cadrul comunității. Se purtau până la 10-12 fuste. Toate fustele pe la poale erau brodate, iar fusta de deasupra avea dantelă. Fustele erau confecționate din cânepă, bumbac sau lână. Sub aspect cromatic, prevalau fustele de culoare neagră. Cămașa era cusută cu ață de mătase colorată și era ornamentată cu aspecte florale. Pe deasupra cămășii femeile purtau ciupage, pentru a ține pieptul. Drept accesorii de bijuterie se purtau șiraguri de mărgelă colorate de sidex. Cele mai înstărite femei purtau salbă de aur, iar pe mâini aveau brățări de aur și argint, în urechi — cercei. Pestelcile

de culoare neagră erau decorate cu diferite figuri geometrice și motivul „Pomul Vieții”. Până de Duminică Mare, pe cap se purtau șalinci negre cu țurțurii lungi. Vara se purta bariz. La picioare se purtau ciorapi și erau încălțate cu papuci de piele, în zile de sărbătoare, iar în cele obișnuite — opinci. Bărbații erau îmbrăcați în cămașă de in sau cânepă cusută de mâna femeilor, brodate pe la gât și mâneci. Iarna se purtau izmene, iar vara — ițari. La picioare aveau opinci, la mijloc se încingeau cu brâu roșu, iar de sărbători se încingeau cu brâu ornamental. Iarna se purtau cojoace. Copiii până la vârsta de trei ani — atât băieții, cât și fetele — purtau cămășuțe lungi. După trei ani fetele purtau rochițe ori fustițe, iar băieții aveau izmene și cămăși.

VERA SELEVESTR, OM EMERIT AL REPUBLICII MOLDOVA,
PROFESOR GRAD DIDACTIC I, COLEGIUL DE ARTE „NICOLAE BOTGROS”

Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” din Soroca la 80 de ani

Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” or. Soroca ocupă un rol deosebit în viața orașului și republicii deja 80 de ani, în care au fost instruiți și educați **peste 16041 specialiști** în diferite domenii ale culturii.

Istoria Colegiului de Arte „Nicolae Botgros” a început la 20 octombrie 1940 fiind inițial Școală Republicană de Iluminare Politică pentru pregătirea specialiștilor cluburilor sătești și bibliotecarilor. În 1944 a fost reorganizată în Tehnicumul de bibliotecari, iar peste alți zece ani a fost transformată în Școala de Iluminare Culturală, primind mai târziu numele „Elena Sârbu”. După anii ’90 instituția a fost redenumită în Colegiul Republican de Creație Populară, apoi în Colegiul Republican de Arte din Soroca iar din 2014 i s-a conferit numele „Nicolae Botgros”.

Pe parcursul activității sale Colegiul a fost condus de șapte directori, actualmente fiind Emilian Guțu — absolventul colegiului.

În peste trei sferturi de veac, Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” or. Soroca a dat țării circa 16041 specialiști în domeniul culturii — începând cu colective de amatori de la sate și terminând cu conducători ai colectivelor profesionale de talie națională și internațională, fiecare realizându-se după nivelul său de dezvoltare, aptitudini și talent, și toți într-un final promovând valorile umane atât de necesare astăzi într-o lume a tehnologiilor.

Arta, frumosul, sufletul adună la noi unii din cei mai talentați copii ai țării. Unii cu aptitudini bine dezvoltate, alții cu predispoziții, dar toți sunt tratați în egală măsură și educați în spiritul frumosului obținând în final rezultate remarcabile datorită profesionalismului și experienței profesorilor instituției. Printre cei 16 041 absolvenți ai colegiului sunt zeci de personalități din domeniul culturii cum ar fi:

Nicolae Botgros, Lidia Bejenaru, Boris Rudenco, Ioana Căpraru, Gheorghe Șevcișin, Gheorghe Banariuc, Anatol Vițu, Tudor Tătaru, Teodor Negară, Antip Țărălungă, Veniamin Apostol, Daria Radu, Constantin Stavrat, Slava Sambriș, și mulți alți.

Cine suntem?

Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” or. Soroca este instituția de învățământ profesional tehnic postsecundar de

nivelul IV al ISCED care asigură pregătirea specialiștilor calificați în domeniul culturii și anume: arte decorative, biblioteconomie și asistență informațională, interpretare instrumentală, dirijare corală, coregrafie, regie, turism;

Ce urmărim?

Instituția urmărește formarea personalității cu spirit de inițiativă capabilă de autodezvoltare care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independența de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intelectual în contextul valorilor naționale și universale asumate;

Ce facem?

Asigurăm elevilor pregătire teoretică și practică în domeniile de formare profesională în conformitate cu Cadruul Național al Calificărilor și Nomenclatorul domeniilor de formare profesională ce permite atât încadrarea lor în câmpul muncii, cât și continuarea studiilor în învățământul superior;

Obiective

- pregătirea cadrelor de specialitate cu caracter aplicativ pentru cultura națională;
- satisfacerea cerințelor educaționale ale individului și societății;
- dezvoltarea potențialului uman pentru a asigura calitatea vieții;
- dezvoltarea culturii naționale;
- promovarea dialogului intelectual, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale;
- promovarea învățării pe tot parcursul vieții;

Principii strategice

Creșterea calității procesului instructiv-educativ, a nivelului de competență și performanță a elevilor;

Consolidarea și dezvoltarea sistemului managerial-administrativ; mărirea implementării reformei manageriale în toate ariile de activitate majoră (educativ, științific, financiar, administrativ) pentru a dezvolta caracteristicile educaționale de calitate;

Dezvoltarea relației colegiu—comunitate, prin promovarea unei politici de colaborare cu autoritățile administrative, ONG-uri în cadrul procesului de dezvoltare a instituției.

Această instituție este unică în felul său de a educa oameni de cultură: regizori, muzicieni, bibliotecari, ghiduri în turism, dansatori și pictori.

La Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” arta nu există doar pentru a educa o nouă generație de artiști, dar pentru a provoca pe cineva să gândească, să creeze, chiar să „deranjeze”, într-o permanentă căutare a adevărului și frumosului.

Alte bătrâneți

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

În seara de revelion, la orele 22.00 am primit un mesaj de la vecinul Steve: „Păi, veniți? Vă așteptăm! Sunt cu gașca!”. „Hai să mergem, ne-am zis atunci, împreună cu soțul. Sărmanii, sunt în vârstă și ar fi frumos din partea noastră să nu îi refuzăm. E greu, totuși, la bătrânețe!”

Am urcat spre etajul cinci, neștiind ce va urma. Ne-a întâmpinat

și opere de artă cu seminuduri și poze din reclame vechi. Colaje din bucăți de ziare, transformate în creații artistice și un pick up vechi cu viniluri. Cușetă îmbrăcată în piele de bivol, taburet cu picioare din cornuri de bovină și un aparat de telefon cu disc – toate se armonizau perfect și creau un spațiu destinat în totalitate confortului. Un fel de hedonism desăvârșit.

gazda cu un zâmbet pe toată fața pe fundalul tabloului cu Marilyn Manroe din hol fixat pe un tapet neașteptat de roșu. Nu așa mi-aș fi imaginat că va arăta casa unui „bătrân” de 70 de ani. De fapt, dacă nu știam câți ani are, nu i-aș fi dat mai mult de 60. „Pentru că am divorțat la timp, acum 35 de ani”, zice el de obicei, atunci când aducem vorba de vârsta lui. Apartamentul burlacului era amenajat în tendințe retro cu amprente de western – mobilier unicat, creat chiar de Steve, fost designer de mobilier. Sculpturi

În jurul unei mese cu blat de sticlă și a unei veioze cu o pălărie retro în loc de abajur, mai erau patru persoane. Un alt vecin de vreo 57 de ani, divorțat și el, de la etajul 6, care avea trei copii, altul, de vreo 50 (cu semne evidente ale unei boli necruțătoare), o altă doamnă, Amalia (de maxim 55 de ani) – iubita gazdei și o franțuzoaică pe nume Roxane. Pe cea din urmă am remarcat-o imediat. Mi-a atras atenția disonanța dintre mâinile foarte zbârcite de femeie de 70 de ani, dar cu o față netedă și buze

botoxate. Operații reușite, de altfel. Slabă băț, cu un corp ce părea mai mult băiețesc, dar cu o coafură „bob” impecabilă. Pe masă erau două salate în vase mari de sticlă, un platou cu brânzeturi și multe fructe. Și vin alb. Bunicel, dacă e să mă întrebați despre cum a fost.

„Pălăria pe care o purtați e a dumneavoastră sau e a soțului?”. Nițel amețită de vin, Roxane m-a luat ușor pe sus, probabil, încercându-mă de inger. „E de la candelabrul lui Steve!” i-am răspuns seriosă de tot, apoi cu toții am izbucnit în râs. Gheața s-a spart. Există între femei uneori așa un soi de comunicare, care stabilește din câteva fraze poziția interlocutorilor. Un fel de săgeți de testare a „aluatului” din care faci parte. După o scurtă prezentare și, ca de obicei, urmată de o scuză pentru engleza mea proastă Roxane s-a apropiat să îmi zică „mai în secret”: „Știi ceva? Ia nu te mai scuza de engleza ta, după ce că vorbești și rusa. Și eu am învățat engleza în timp. Nu vezi că engleziiăștia nu sunt capabili să învețe nici o altă limbă străină? Uite la boy-frendul meu, cu care sunt împreună de 7 ani. Când l-am cunoscut – știa trei cuvinte și jumătate în franceză. Acum câte știe? Tocmai patru!” și a început să râdă satisfăcută de confesiune. De data aceasta săgețile și-au schimbat direcția către o altă victimă, iar eu devenisem complice.

Între timp, boy-frendul (am aflat ulterior că era fiu de fost mare mafiot, care pe timpuri a avut avion privat), un bătrânel de 76 de ani, a intrat cu cei doi „copii”

ai lor. Un chiwawa de 8 ani și un pomeranian de 14 ani. Alți copii nu aveau, decât că mai țineau și un iepure în apartament. S-a așezat confortabil în fotoliu cu câinii în brațe și și-a mai turnat un pahar de vin rece.

Pomeranianul rânjea cam hidos, de mi se făcea groază. „Ei, ia te uită cum îți zâmbește! Te place evident mi-a zis Roxane”, deja devenită un fel de prietenă. „Asta e pozitivul familiei. S-a născut zâmbind!” l-a lăudat ea. Eu, însă, toată seara m-am înfiorat de acel „zâmbet” rânjit ațintit spre mine dar și de apropierea tot mai evidentă a franțuzoaicei cu care, înțelegeam tot mai mult că nu avem subiecte comune de discuții.

Vecinul divorțat a schimbat vinul. Muzica relaxanta a invadat camera. Cei de la masă savurau un desert tot plângându-se de ne-frăgezimea blatului, care nu era suficient de crocant. „Nu trebuia cumpărat de la polonezi!” a zis Steve. Și-au exprimat apoi dezamăgirea și față de tarta cu fructe, fără să le pese de cum se va simți gazda. Un fel de franchețe ușor neașteptată. Franțuzoaica savura o țigară slim la geam, lângă jaluzelele roșii ale casei de burlac. Își mai turnase vin în pahar. Bolnavul ațipise pe canapea. Boy-friend-ul mângâia câinii, povestindu-ne despre temperamentul diferit al acestora și despre mâncărurile lor preferate. Amalia nu scosese o vorbă toată seara. „Nu e iubita mea” ne-a zis Steve ulterior”. „Ne ținem de urât pe la evenimente, că doar viața e scurtă și trebuie trăită. Mie îmi plac mai tinerele. Și apropo, poate îi găsim

și divorțatului o iubită? Ar fi bine! Și apropo, știți că a murit bătrâna care avea penthouse-ul? Aia de 103 ani? Am fost sa o vizitez nu cu mult timp până să plece și știți ce mi-a zis? Că de era mai tânără cu 50 de ani – ehe, ce îmi făcea!!! Drăcoasă babă mai era!”

Din această atmosferă total străină nouă ne-a scos miezul nopții, în care am ciocnit șampaniile și am privit jocul superb de artificii. Apoi am urmărit de pe acoperișul blocului bubiitul de lumini și culori, cărora li s-au alăturat și copiii

mei, măguliți de peisaj. Am făcut poze, ne-am urât de toate și am plecat pe la casele noastre.

Am sunat-o pe mama pe skype să îi povestesc pe unde am hoinărit, dar cuvintele „sărmani” și „bătrâni” parcă nu mi se mai dădeau rostite. Pentru că vorbeam despre iubite și boy-friend-uri cu oameni de peste 70 de ani, plini de sine și de planuri. Care, e adevărat,

împărtășesc alte valori, dar știu să savureze viața până la ultima picătură de vin alb.

A doua zi a venit Steve să ne restituie o poșetă uitată. „M-a sunat Roxane să îmi zică că a rămas impresionată de voi toți, mai ales de așa copii mari și deștepți. Faptul că vorbesc 3 limbi foarte bine și a patra la început a impresionat-o teribil. A rugat să vă transmit salutări”

Mulțumim! Și noi am rămas impresionați de...de...căței ei, mai ales de cel care „zâmbea me-

reu”, am sucit-o ca să ieșim frumos din situație.

Ce am înțeles din toată seara aceea este că trăim în lumi total paralele. În care fiecare își stabilește regulile și valorile. Lumi tot mai îndepărtate, comparând cu bătrânii de la noi și vârsta la care aceștia aleg să îmbătrânească. Căci, într-un final, despre alegeri este vorba...

Vizitați

www.casadecreatie.md

Vasile Conta:

Specificul conceptului filosofic (175 de ani de la naștere)

Di Conta, ca scriitor, e din numărul a celor puțini, care nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine, ci gândesc mai cu seamă singuri.

Mihai EMINESCU

Vasile Conta (1845—1882) a văzut lumina zilei pământești (după Octav Minar, biograful său, opinie la care raliem) la Cahul, unde tatăl său, Grigore Conta, era protoiereu (și nu la Ghindăoani, județul Neamț, unde a copilărit). În anii de liceu și-a petrecut vacanțele tot în orașul Cahul. Rătăcind prin localitățile de pe malul Prutului, tânărul culegător de perle folclorice V. Conta va elabora și o culegere de poezii populare de pe meleaguri cahulene, intitulată *Cântece basarabene*, pe care o va transmite spre lectură (cu autograf) și lui Mihai Eminescu, aflat la studii în Viena. Autorul se va bucura de următoarea apreciere: „Mi-ai trimis, domnule Conta, un prieten sincer ca să mă iau în ceasuri lungi și plictisitoare. A fost o revelație pentru mine *Cântecele basarabene*. Multe dintre ele seamănă cu cele din Moldova de Sus. Ah! cum aş dori să văd această parte înstrăinată...”. Conta, în genere, a fost un aprig susținător și apărător al Basarabiei. După războiul din 1877, într-o exemplificare, dânsul apare cu trei articole ce au avut un mare ecou: *Basarabia*; *Chestia Orientului*; *Viitorul României pregătit de domniul Brătianu și Kogălniceanu* (cahulean și dânsul) Prin aceste materiale (reproduse în mai toate ziarurile românești ale vremii), Conta și-a demonstrat în mod public dragostea/atașamentul pentru Basarabia natală. Apropo de patriotismul său care, în conformitate cu legea undulațiunii universale (formulată de el) prevedea optimist că: „va veni un timp când patriotismul, iubirea ome-

nirii și, în genere, iubirea de aproapele său vor fi cele mai mari și mai puternice motive ale acțiunilor omenești. Este evident că progresul vieții tinde să ajungă acolo”.

Conceptul filosofic al lui Vasile Conta a fost înalt apreciat de către specialiștii în domeniu, fiind calificat drept un sistem original, distinct prin complexitate, profunzime și prevederi

rezultative. Printre altele, devenit din 1873 profesor la Universitatea din Iași, suplinirea catedrei o cerea tot de la Cahul în septembrie 1872.

În monumentală sa lucrare *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, George Călinescu susținea că V. Conta „e primul (filosof român — D.P.) care simte ispite de a construi un sistem”. Se afirmă ca unul dintre cei mai de seamă gânditori ai timpului și este autorul unui sistem filosofic (pre-

ponderent de orientare materialistă), expus în lucrările: *Teoria fatalismului* (1875—1876); *Teoria undulațiunii universale* (1876—1877); *Originea speciilor* (1879); *Încercări de metafizică* (1879); *Întâile principii care alcătuiesc lumea* (1888); *Bazele metafizicii* (1890); *Însemnări și cugetări* (1892). A prezentat, de asemenea, un șir de prelegeri cu temele: *Materialismul*; *Fetișismul*; *Starea economică* etc., ținute de către Conta în cadrul „prelecțiunilor populare” organizate de *Junimea*.

O parte din scrierile filosofului au fost editate/cunoscute și peste hotarele țării. *Teoria fatalismului*, de exemplu, a văzut lumina tiparului în 1877 și la Bruxelles. De o recenzie elogioasă (semnată de Ludwig Büchner editată în 1882) s-a bucurat volumul *Încercări de metafizică*, care a fost publicat în 1879 și în 1890 la Bruxelles, iar *Teoria undulațiunii universale* a fost editată la Paris (cu o prefață de același L. Büchner).

Domeniile filosofice primordiale în care cahuleanul nostru a contribuit substanțial sunt epistemologia/gnoseologia și metafizica/ontologia. A abordat, de asemenea, și probleme de filosofie a educației, de filosofie a istoriei, filosofie a statului, filosofie a dreptului.

Edificarea orizontului științifico-cultural (vast și substanțial) al lui Vasile Conta începe încă din anii de liceu, când lua act de cunoștință cu operele științifice ale lui Thierry, Carlyle, Darwin, Guizot, Spencer, Comte ș.a., precum și cu creațiile filosofico-literare ale lui Sofocle, Euripide, Moliere, Shakespeare, Dante, Voltaire, Diderot, J.J. Rousseau, Schiller, Goethe etc. Concepția sa filosofică, totodată, a fost considerabil influențată de descoperirile științifice ale epocii, Conta studiind în Belgia (la Anvers și Bruxelles)

importante teorii științifice (fiziologie, teoria darwinistă, chimie organică, economie, statistică ș.a.m.d.), folosind ulterior date și metode ale acestor direcții de cercetare pentru argumentarea concepțiilor sale filosofice.

Referitor la sursele ce i-au alimentat viziunea, amintim influența asupra lui V. Conta a filosofilor germani Karl Vogt, Jacob Moleschet și Ludwig Büchner, a materialismului marxist, a pozitivismului lui Auguste Comte, precum și a evoluționismului, promovat de Thomas Henry Huxley și Herbert Spenser, orientări ce erau în deplinătea forțelor creatoare în anii de studii ai tânărului Vasile Conta. De altfel, în Europa acelor vremuri filosofia hegeliană se afla în reflux, în timp ce filosofia neokantiană și schopenhaueriană încă nu se afirmase plenar. Iată din ce cauză viziunea lui Conta a suportat influența unui materialism cu un specific imprimat de gânditori care nu aveau o pregătire filosofică, provenind din domeniul științifice (biologia, fizica, psihologia), încercând să impună filosofiei un limbaj științific, adică un materialism rezultat nu din meditații filosofice, ci din generalizarea descoperirilor în știință. Astfel, drept exemplu, lucrarea lui Büchner *Forța și Materia* (1855), considerată pe atunci „Biblia materialistilor” (la care V. Conta face referințe și comentarii în *Teoria fatalismului*), scria că „știința naturală nu are nevoie de filosofie” și că ea, știința, „din propriile sale resurse poate să elaboreze o imagine a lumii, bazându-se doar pe cercetarea empirică”. Savantul german accentua că „știința stabilește” (în mod treptat faptul) că „existența macroscopică și microscopică este guvernată de legi care aparțin lucrurilor”. Büchner repeta mereu titlul cărții sale: „nu există materie fără forță și nici forță fără materie”, răspunzând obiecției că „materia inertă nu poate să determine apariția vieții și a spiritului”. Enunțul a fost preluat și de către Conta: „Legile fatale care guvernează lumea sunt atribute necesare ale materiei, de aceea explicarea fenomenelor își are originea în experiența senzorială, singura producătoare de concret, căci ceea ce este material nu poate fi cunoscut începând cu abstractul”.

Proeminentul nostru gânditor român/cahulean, însă, nu era de acord cu toate tezele acestei orientări, demonstrând și criticând inconsistența

și injustețea afirmațiilor materialistilor vulgari despre caracterul total material al conștiinței: „Vogt a zis că între cugetare și creieri e același raport ca între fiere și mai (ficat — D.P.) sau între urină și rărunchi. Toți materialistii recunosc în unanimitate că această comparațiune nu e deloc justă. Sufletul nu este o secrețiune, ci este o funcțiune și tocmai pentru aceea el este material”.

Selectivă rămâne a fi și atitudinea lui Vasile Conta față de tezele pozitiviste. Chiar și acceptând teza lui A. Comte, conform căreia cunoașterea constă într-o descriere a coexistenței și succesiunii fenomenelor (apreciind drept rezonabile cerințele pozitivistilor de a nu se aventura dincolo de „fapte sigure” pentru acei care se dedică unor științe particulare), V. Conta, însă, nu tolera tendința pozitivistilor „de a izgoni filosofia din preocupările științifice”. Distinsul cărturar român sublinia că „pretenția pozitivistilor de a discuta și de a fixa limitele cognoscibilului nu exclude metafizica” și califica tentativele pozitivistilor „de a izgoni din știință tot ceea ce nu este experimental”, ca fiind ridicole și complet naive, cu atât mai mult cu cât „pozitivistii de această speță se amăgesc admitând ca sigure (punct de plecare) ipoteze admise în comun (Dumnezeu, realitate exterioară, forță, principiu vital, suflet etc.), considerând „drept jalnică metafizică”, adică „riscate, teoriile care se depărtează de ele”. V. Conta concluziona: „Metafizica este o necesitate a spiritului omenesc, știința orientată spre a concepe pentru toate rezultatele științelor speciale (...) un complex de principii universale”.

În lucrările sale, Vasile Conta își exprima frecvent atitudinea și față de filosofia lui Immanuel Kant: „Kant admite că se află în lumea exterioară o substanță a cărei natură intimă nu se poate cunoaște și care se relevă numai prin impresiunea ce face asupra simțurilor noastre. Deci admite, cu alte vorbe, că lucrurile exterioare nu-s cunoscute în sine și că noi cunoaștem numai formele subiective care, altfel îmbrăcate, ajung la conștiința noastră. Mai susține că spațiul și timpul sunt simple forme ale intuiției pentru motivul unic că ideile de spațiu și timp însoțesc în mod trebuincios orice senzație care se deșteaptă prin atingerea lucrurilor exterioare cu organele simțurilor noastre”. Conta, așadar, se pronunța

împotriva apriorismului kantian și critica drept greșeli grave concepțiile lui Im. Kant cu privire la spațiu și timp ca forme apriorice ale sensibilității, afirmând că „este mai logic a admite existența exterioară a spațiului și timpului, considerându-le pe amândouă ca însușiri inerente lumii exterioare”. Pornind de la teza că „spațiul și timpul există în realitate în lumea externă”, gânditorul român explica formarea noțiunilor de spațiu, timp și cauză luate în conformitate cu „teoria întipăriturilor”, ca formându-se „în conștiința omului treptat, drept rezultat al acumulării experienței”.

Vasile Conta a avut poziția sa și față de filosofia lui Arthur Schopenhauer, pronunțându-se împotriva teoriei liberului arbitru și voluntarismului acestuia. Condamnă, de asemenea, ura (misoginismul) lui Schopenhauer față de femeie, ca „prea subiectivă”, „prea personală” și „prea nedreaptă”. Conta consideră „soluționarea problemei feminin” un imperativ al timpului său, femeia fiind, după el, „singurul factor serios la îndrumarea societății, la cizelarea sufletului omenesc”. (Avea în vedere, îndeosebi, procesul educațional).

Opiniile filosofului român, totodată, au tangențe cu viziunile gânditorului german, mai ales, în elucidarea trăsăturilor specifice oamenilor de talent și a necesităților de geniu. Conta consacra teme subcapitolul *Talent și Geniu* din *Teoria fatalismului*. Reflecțiile contaniene sunt următoarele: „Omul cu talent este acela care în privința inteligenței este nu numai cu un pas mai înaintat decât oamenii ordinari contemporani lui. De aceea el știe înaintea acestora să descopere adevărurile acelea care derivă nemijlocit din cele admise deja. Pentru acest motiv, omul cu talent este admirat de către contemporanii săi (...).

Omul de geniu este acela care în privința inteligenței este cu mulți pași înaintea oamenilor ordinari contemporani lui; el are o mare capacitate de generalizare și abstractizare, datorită căreia poate concepe niște idei atât de înaintate, că trebuia să treacă una sau mai multe generații până ce creierii ordinari ajung să înțeleagă aceleași idei, de aceea geniu nu-i nici înțeles, nici sărbătorit”. Descoperirile geniale sunt înțelese și apreciate „doar mult timp după descoperirea lor, oamenii

de geniu fiind adesea chiar disprețuiți sau luați în râs”.

Grație capacităților intelectuale excepționale, cu manifestări de atitudine creatoare, Conta a elaborat un amplu și original sistem filosofic. Laitmotivul operei sale filosofice integrale este exprimat în următoarea teză: „În lume nu există decât materie, care se mișcă și se metamorfozează până la infinit în spațiu și în timp, ascultând în toate mișcărilor și metamorfozele sale de legi fatale”.

În baza datelor științei și a experienței, V. Conta afirma obiectivitatea lumii și demonstra inconsistența idealismului subiectiv: „Individul care ar fi lipsit de toate simțurile nu ar avea absolut nici o senzațiune și nici o voință, cu toate că creierul său ar avea aptitudini înnăscute sau ereditare pentru toate aceste activități psihice. Din toate acestea, conchid că nu eul meu creează lumea exterioară, ci mai degrabă lumea exterioară dă naștere, prin influențele ei, la lumea interioară”. Savantul și profesorul concluziona: „Principalul rezultat la care mă conduce cercetarea adevărului pe cale obiectivă este că orice cunoștință, fie chiar aceea a eului meu, nu ia naștere în mintea mea decât prin și în urma influenței exercitate asupra mea de lucruri ce se află în afară de mine. Așadar, existența chiar a eului presupune existența lumii exterioare”.

Filosoful român, astfel, concepe lumea ca pe „un lanț neîntrerupt de cauze și efecte” în sensul că „fiecare cauză este efectul unei cauze anterioare și fiecare efect este cauza unui efect posterior”. În *Teoria fatalismului*, Conta expune un șir de enunțuri categorice „despre determinarea strictă a fenomenelor materiale”, determinare evidențiată de toate „științele pozitive”, ordonate după criteriul de creștere în complexitate și descreștere în abstractivitate. Atenția principală în lucrarea dată este acordată evidențierii determinării fenomenelor sociale, și, primordial, celor psihologice.

Pentru Vasile Conta, realmente, problema determinismului este o problemă de interes major, combătând vehement indeterminismul și promovând teza despre „caracterul legic” al tuturor fenomenelor. El susține că „toate fenomenele din lume, fie ele fizice, morale sau intelectuale sunt regulate după legi fixe și naturale”.

Întâile principii care alcătuiesc lumea este volumul în paginile cărui V. Conta evidențiază următoarele tipuri de legi: a) legi mecanice, fizice și chimice;

b) legi biologice propriu-zise; c) legi psihologice; d) legi sociologice, toate „necesare și fixe, fără nici o deosebire”. Unul din meritele indiscutabile ale cahuleanului Conta ține de demonstrarea caracterului determinat, legic al fenomenelor psihice și sociale, precum și în evocarea caracterului complex al raporturilor cauzale ale proceselor psihice și sociale. Vasile Conta, așadar, își dădea bine seama de specificul legităților sociale. El abordează problema determinismului social în Capitolul II din *Teoria fatalismului*, unde, prin intermediul datelor istorice, economice, statistice, V. Conta demonstrează fenomenul determinării faptelor sociale, accentuând că acesta și constituie obiectul istoriei ca știință, chemată să indice „legătura de cauză și efect sau legătura de evoluțiune ori metamorfozare ce există între faptele sociale ce se succedea în curgerea vremii”.

Numind determinismul fatalism; profesorul ieșean Vasile Conta accentua prin acest termen caracterul obiectiv și etern al legilor, ce nu pot fi modificate sau lichidate de către homo sapiens. Conta, totodată, stăruie asupra deosebirii fatalismului său de fatalismul religios, demonstrând că conceptul său, spre deosebire de cel religios (care presupune existența unei Ființe mai puternice decât noi), „dovedește că în lume nu sunt cauze necesare care dau naștere la efecte tot necesare. Orice mișcare din lumea asta este născută dintr-o cauză anterioară și, la rândul său, va cauza numaidecât un efect”. Conceptul fatalismului la V. Conta, printre altele, se aseamănă foarte mult cu determinismul laplacian (mecanicist), răspândit încă din secolul XVIII în Europa.

O temă centrală a conceptului filosofic a lui Vasile Conta este problema mișcării și a dezvoltării lumii în general și a societății în particular. Subiectul mișcării și dezvoltării e frecvent, îndeosebi, în *Teoria fatalismului* și în *Teoria undulațiunii universale*. Filosoful vorbește despre transformarea/„metamorfozarea” din lume, afirmând că „raportul absolut, în înțelesul lipsei de lucrare, nu există și nici nu poate să existe pe lume”.

Conta concepe mișcarea, ca pe o dezvoltare în mod evolutiv, opinând că „formele universale și esențiale ale materiei sunt acele evolutive. Pe când toate celelalte forme nu sunt decât niște acte care nu există decât numai într-atâta, întrucât sunt trebuincioase la evoluțiunea refulată a formelor evolutive” În sprijinul opiniei sale, gânditorul aduce maxima lui Leibniz: „Întreaga noastră experiență bine înțeleasă ne dovedește că natura nu face salturi și că fiecare transformățiune mare de materie organică este acumulațiunea unei serii de schimbări încete, neînchinate și statornice”.

Prin prisma unei legi descoperite de el — „legea undulațiunii universale” — „una din cele mai generale legi ale materiei”, Vasile Conta își propune să stabilească legea evoluțiunii generale și să-i dea „și explicațiunea practică” de dezvoltare concepută ca „evoluție ondulatorie”. Filosoful mizează în special pe argumente și noțiuni din domeniul științelor naturii („forme” — din biologie; „unde”, „acțiuni” — din fizică) ș.a.m.d. „Evoluția ondulatorie/dezvoltarea are caracter pozitiv și se petrece prin parcurgerea anumitor salturi și trepte din cauza ciocnirii unor „forțe rivale”, din care rezultă apariția continuă a noi și noi forme ale materiei (lucruri și fenomene), calitativ superioare celor precedente”. Fiecare formă evolutivă, numită ce către V. Conta „undă” semnifică o nouă treaptă (mai perfectă) a evoluției. „Orice formă evolutivă, de la naștere până la moartea sa, face gradat și pe nesimțite, o cale care ar putea fi figurată cu un semicerc. Din cauza analogiei, voi da acestui semicerc denumirea de undă. Voi numi curbă suitoare cea dintâi jumătate a căii până la punctul culminant și curbă coborâtoare pe cealaltă jumătate... orice formă evolutivă este o undă și din cauza relativității ce cunoaștem, fiecare undă conține alte unde secundare... Cu chipul acesta, materia în metamorfozarea sa veșnică face o adevărată mișcare ondulatorie. Și ceea ce e mai mult, este că valurile sale ondulatorie se aruncă în toate direcțiunile, crescând și scăzând în întindere până la nesfârșit”. Viața organică, întru explicare, se compune dintr-o serie de unde (diverse specii de animale și plante), care semnifică treptele de dezvoltare ale ei. La rândul-i, viața organică e doar o treaptă a un-

dei ce reprezintă evoluția Terrei, globul pământesc fiind „numai un pas în lunga cursă a sistemului nostru solar”, iar acesta din urmă „este o undă secundară din viața nebuloasei noastre”. Acestei legi se supune și procesul de cunoaștere, având, indubitabil, un caracter progresiv, manifestat prin creșterea fondului de „adevăruri trainice”. Adevărul, de asemenea, reprezintă un proces progresiv. Astfel, inițial, adevărul există în formă de ipoteză (expusă de câțiva oameni de știință), apoi, treptat, capătă o argumentare tot mai solidă și mai mulți adepți, ajungând până la punctul culminant după care urmează curba descendentă și este înlocuit cu un alt adevăr. În rezultat, se constituie „fondul de adevăruri indisputabile”.

Sistemul filosofic al lui Vasile Conta include și o gamă largă de noțiuni de gnoseologie, domeniu al reflecției contaniene „dominat de optimism, încredere în posibilitatea cunoașterii veritabile a realității cu ajutorul științelor și artelor”, în progresul permanent al cunoștințelor. „Originea tuturor cunoștințelor noastre este în simțuri. Nu pot exista idei și cugetări fără simțuri... Dacă s-ar naște (ceea ce nu e cu putință) un om fără niciun simț, el nu s-ar deosebi deloc de un vegetal sub raportul inteligenței”, certifică V. Conta în spiritul senzualismului enciclopediștilor francezi. Iar în consens cu Feuerbach, el menționa că omul are destule (după număr și gradul de perfecțiune) organe de simț pentru asigurarea unei cunoașteri adecvate. „Organul care formează ideile, care judecă, care gândește este creierul și nu simțurile. De aceea gradul de inteligență este în raport direct cu dezvoltarea și cu perfecțiunea creierilor iar nicidecum cu aceea a organelor simțurilor; și tocmai de aceea omul este cel mai inteligent printre animale”.

Conta evoca, indubitabil, caracterul ascendent al cunoașterii, care se manifestă printr-o „gradațiune în veracitatea cunoștințelor noastre”, gradațiune „ce tinde spre nesfârșit, adică până la adevărul absolut, o tendință a sufletului de care ne apropiem din ce în ce mai mult”.

Vorbind despre rolul indispensabil al metodelor științifice în procesul de cunoaștere, pământeanul nostru a examinat diverse metode și procedee de cunoaștere: analiza și sinteza,

abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția, analogia, ipoteza etc. Menționând importanța inducției și a deducției în obținerea „adevărurilor mediate”, V. Conta nota următoarele: „Din fiecare adevăr stabilit tragem, prin inducțiune sau deducțiune, alt adevăr”. Filosoful dă prioritate, oricum, metodei inductive, concludând că „toate cunoștințele trebuie să plece de la special spre a ajunge la general și la universal. De aceea nici nu există pe lume un adevăr deductiv, care să nu se bazeze pe un adevăr inductiv tras din experiența eternă” Ipotezele, după Conta, sunt, „adevărurile călăuze ale științei”.

Propunându-și să analizeze și conceptul de adevăr, Vasile Conta expune reflecții ample despre adevăr, consacrand analizei acestui concept paragraful *Despre adevăr în Bazele metafizicii*. Iată cum a definit gânditorul adevărul: „Adevărul este cunoașterea exactă a deosebirii dintre lucrurile reale și cele nereale, iar eroarea este confundarea acestor două feluri de lucruri sau luarea unora drept altele”, precizând în continuare că „adevărurile sunt doar acele lucruri pe care le cunoaștem prin perfecțiunea efectivă a simțurilor noastre sau pe care le-am constatat că derivă din cunoștințele experimentale, sau că sunt în concordanță cu acestea”. Filosoful respingea teoria adevărului înăscut, invocând perfecționarea continuă a capacităților cognitive ale omului. Conta susținea, totuși, existența „unei gradațiuni în veracitatea cunoștințelor noastre”, gradațiune „susceptibilă de a se întinde până la nesfârșit, adică până la adevărul absolut”, de care „ne apropiem din ce în ce mai mult datorită progresului realizat de umanitate”.

Un loc considerabil în opera gânditorului român îl ocupă opinia dânsului despre esența, specificul și funcțiile filosofiei. O funcție importantă a filosofiei este, după Conta, generalizarea teoretică a noilor descoperiri în știință, descoperiri ce contribuie, la rândul-le, la dezvoltarea filosofiei, demonstrând această teză prin fundamentarea conceptului său despre fatalism și despre legea undulațiunii universale.

O altă funcție principală a filosofiei este de a anticipa (prin ipoteze fundamentate pe fapte, verificabile prin experiență) direcțiile de dezvoltare ale științei. Rolul ipotezelor este foar-

te mare, ele fiind „necesare și chiar indispensabile pentru dezvoltarea științelor, dat fiind că orice adevăr începe prin a fi numit întrevăzut și puțin câte puțin, prin acumularea dovezilor, se stabilește definitiv în convingerea noastră”. Ipoteza, menționa filosoful, are și o importantă funcție metodică, fiindcă, „doar călăuzit de o ipoteză, savantul își îndreaptă toate cercetările, toate experiențele spre un singur punct, până ce se dovedește deplinul adevăr sau deplina falsitate a ipotezei; pe urmă se procedează la verificarea altei ipoteze și așa mai departe”. Vasile Conta ajunge la concluzia justă că „orice descoperire nouă dă loc la conceperea unei ipoteze și orice ipoteză, călăuzind cercetările noastre, ne conduce la o certitudine”.

În încercarea sa de a da o perioadă a evoluției gândirii filosofice, protagonistul nostru pornea de la convingerea că (la primele etape ale evoluției umanității) „concepțiile filosofice se identifică cu credințele religioase”, religiile fiind „sistemele metafizice ale omului în primele perioade ale dezvoltării sale, de aceea istoria ideilor filosofice se intercalează cu istoria religiilor”. În periodizarea propusă, Conta se călăuzește de unele principii hegeliene: „Hegel a susținut cu multă dreptate că aceleași legi ale logicii, care prezidează la formarea ideilor în mintea unui individ, prezidează asemenea și la formarea ideilor unui popor sau a omenirii întregi în cursul veacurilor. Acest adevăr este confirmat și de istoria ideilor metafizice”. De aici pornind, filosoful român distinge șase perioade în dezvoltarea gândirii filosofice: fetișism; idolatrie; politeism; monoteism; panteism, materialism. El întrevădea (între aceste perioade o continuitate logică, având convingerea că „toate ideile ce caracterizează o perioadă sunt efectul evoluției ideilor ce caracterizează perioada precedentă”. Vasile Conta, așadar, vede în istoria gândirii filosofice un proces ascendent, condiționat „de perfecțiunea creierului omenesc și de progresul intelectual general, proces ce avansează de la analize și generalizări tot mai profunde a lucrurilor și fenomenelor”.

Este salutar faptul că Vasile Conta evidențiază specificul filosofiei, certificând că „filosofia este parțial știință, parțial un fel de poezie științifică, în care imaginațiunea creează cvasiade-

văruri în felul și în cantitatea cerută de necesitățile intelectuale ale cugetătorului. (...), permițându-i să îmbrățișeze întreaga sferă a cugetării omenești”. Foarte bine spus în perioada când era negată necesitatea și valoarea filosofiei (ca în Basarabia zilelor noastre).

Vasile Conta e ferm convins că „filosofia are același drept la existență ca și științele concrete”, între filosofie și știință fiind „strânse relații complementare”, deosebirea principală constând doar „în gradul de generalizare a cunoștințelor pe care le furnizează”. Asemeni lui Francis Bacon, V. Conta compară totalitatea cunoștințelor omului cu o piramidă, baza căreia „o constituie cunoștințele obținute direct din experiență, deasupra acestora se situează ideile care generalizează, mai sus se află idei tot mai generale, care formează obiectul diferitelor științe, iar în vârful piramidei se plasează metafizica, al cărui obiect îl constituie cele mai generale idei — principiile universale — fapt ce o determină să ocupe cele mai mari înălțimi ale cugetării noastre”.

Cahuleanul filosof accentua că pentru „a se putea ajunge la o concepție unitară despre univers, bazată pe totalitatea cunoștințelor omenești, metafizica trebuie să se ocupe de: a) examinarea validității cunoștințelor noastre din punctul de vedere al verității și al conformității lor cu realitatea; b) determinarea și explicarea caracterelor comune tuturor lucrurilor, precum substanță, cauză, formă etc.; c) reducerea la unitate a tuturor cunoștințelor și lucrurilor fie prin gruparea tuturor principiilor la descoperirea cărora izbutesc cunoștințele particulare pozitive sub un singur principiu universal, fie prin conceperea a oricăror altor raporturi care fac din toate lucrurile din lume un singur tot organic; d) stabilirea de ipoteze verificabile sau chiar neverificabile (și mai cu seamă de acestea din urmă), a căror probabilitate să fie bazată pe rezultatele științelor particulare pozitive și care să fie, totodată, cele mai proprii pentru a constitui un sistem metafizic complet asupra lumii considerate ca un tot organic și pentru a face inteligibile în acest sistem cele mai înalte concepțiuni asupra lumii”.

Filosofia, așadar, își are propriul său obiect, deosebit de cel al științelor speciale, și, generalizând rezultatele

științelor speciale, filosofia are capacitatea de a anticipa și îndruma cunoașterea. Vasile Conta susținea: „Metafizica, deci, contrar cu ceea ce susțin unii pozitivisti, se impune oricărui cugetător ca o necesitate intelectuală”. Măsura progresului ideilor metafizice este în același timp măsura gradului de civilizație, deoarece ideile metafizice se dezvoltă paralel cu toate celelalte elemente”. Idei similare găsim și la Mihai Eminescu, care afirmă: „E prea adevărat că tocmai aceste științe (istorice, biologice, fizice, chimice, pedagogice, filosofice etc. — D.P.) constituiesc adevărata cultură a unei națiuni, că după produsele sale științifice și literare se cântărește valoarea vieții unui popor pe pământ”.

Marele nostru gânditor ne-a lăsat drept moștenire spirituală nu numai valoroase lucrări filosofico-științifice, ci și interesante reflecții filosofice despre valoarea și menirea educației în societate.

În ipostaza sa de slujitor al învățământului academic (la prestigioasa universitate ieșeană), Vasile Conta și-a dat seama (față de mulți alți cărturari și profesori) că este total neînțelept să se pună semn egal între virtuțile educatorului și cele ale savantului. Dânsul menționa: „A educa este mai greu decât a studia: de aceea sunt mai puțini educatori în mulțimea de savanți”. E o cugetare care demonstrează, întâi de toate, că, dincolo de unele posibile excepții de la observația în cauză, este ineficientă prejudecata (nu arareori întâlnită și astăzi la diverse nivele diriguitoare ale învățământului), potrivit căreia, oricare savant poate fi și un bun educator.

Ca modelator spiritual al generației în devenire, educatorul, învățătorul, profesorul trebuie să dea dovadă (pe lângă însușirile proprii fiecărui intelectual) de reale calități instructiv-educative: tact pedagogic, spirit participativ, exemplu personal etc. Asta înseamnă că în actul educației, după Conta, accentul trebuie mutat de pe latura sa informativă pe cea formativă, care dezvoltă cugetul. De aici se conturează și o altă idee prețioasă a savantului — îmbunătățirea continuă a procesului de selectare și promovare a personalului didactic pe toate treptele cognitiv-educative.

Vasile Conta se întreabă: „Când învățătorii vor fi pregătiți astfel, încât

cu lumina cugetării lor să înțeleagă nu numai știința, ci chiar sufletul tânărului vlăstar?”. Conta consideră (și pe bună dreptate) că o mare responsabilitate pentru înfăptuirea actului educativ îl poartă nu numai specialiștii-formatori, ci și alți factori umani, criteriul ce-l determină să remarce însemnătatea părinților (în special a mamelor) în modelarea profilului educațional al odraslelor, societății civile, evident, atribuindu-i-se rolul principal, ea rămânând factorul decizional. În opinia profesorului V. Conta, așadar, numai un sistem unitar de gândire și acțiune e capabil să asigure desfășurarea și dezvoltarea armonioasă al profilului spiritul al educatorilor.

După Conta, educația trebuie să aibă un bogat și variat conținut aplicativ și educațional și trebuie să fie, în primul rând, morală, estetică, științifică etc. „Morală nu poate fi decât o igienă socială al cărui scop constă în a purifica atmosfera îmbâcsită de vicii și prejudecățile unei societăți. Aceia care au făcut acest lucru să fie siguri că niciodată nu vor fi bolnavi sufletește, căci, după cum o igienă bine înțeleasă oprește flagelul unei boli, astfel și o morală aplicată cu tact împiedică surparea societății”. Cugetătorul evidențiază, de asemenea, rolul diverselor concepții și valori morale: spiritul de dreptate, fraternitatea, altruismul ș.a., criticând, desigur, anumite vicii și moravuri: egoismul, vanitatea, răutatea etc. Vasile Conta optează pentru statornicirea în societate a unor raporturi interumane echitabile, îndeosebi a înțelegerii rostului unui echilibru armonios între generații: „Fericirea unei societăți depinde de armonia celor trei elemente ce o compun: tinerii care duc stindardul entuziasmului; bărbății — pe cel al înțelepciunii; bătrânii — zdrențele sfinte ale experienței”. El ne povățuiește că „un zâmbet sau o vorbă spusă unui bătrân este în a-i dăruii o zi mai mult în viață”, exprimându-și speranța într-o „evoluție a binelui”, ca o primă condiție a instaurării unei morale superioare în societate.

Filosoful vine cu multiple și interesante referințe asupra unor genuri de artă și categorii estetice (sublimul și frumosul, de exemplu). În opinia sa, literatura, muzica, pictura, sculptura trebuie (spre a fi realiste și a poseda capacități pozitive de influențare asupra conștiinței indivizilor umani)

să înfățișeze tipuri și caractere și să reprezinte faza în stare să determine schimbările scontate în psihicul omenesc. Pornind de la o atare convingere, V. Conta considera că „estetica, asemeni moralei formează gama multilaterală a sufletului omenesc”. Astfel, pătrunzând gustul operelor artistice, individul uman își ușurează calea ce-l apropie de sentimentele înalte ale artiștilor. „Dar, fiindcă (...) acest sentiment comun despre frumos trece fatal prin mai multe prefaceri (...) urmează ca un individ, mai impresionabil în privința artei respective decât ceilalți, ar putea să-și îndeplinească mai iute educația artistică și ar ajunge acolo unde ceilalți nu vor ajunge decât după mai multă muncă”.

Conta era conștient nu numai de concordanța dintre adevăr, frumos și bine, ci și de aspectele lor diferite în procesul educațional. „Conștiința de adevăr, opina scriitorul și filosoful, este cea mai limpede dintre toate trei, apoi vine cea despre bine și, în sfârșit, cea despre frumos. Frumosul, mai ales, este încă în faza institutivă. Un lucru ne place pentru că ne place, și afară de acest motiv altul încă nu cunoaștem. Iată pentru ce estetica poate și mai puțin decât morala poate fi tratată ca știință. Căci știința nu-i altceva decât conștiința despre un dar ordonat

și coordonat de legi naturale, care cărmuiesc un fel de fenomene”.

Vorbind despre relația dintre procesul instructiv-educativ și valoarea rezultatelor acestuia, el face următoarea estimare: „Atunci când spiritul unui om produce mai puțin decât a fost cultivat, atunci avem de-a face cu o mediocritate. Dacă spiritul lui printr-un minimum de cultură, dă un maximum de producere, ne găsim în fața unui talent. În fine, dacă acest maximum întrece orice limită, putem să ne închinăm în fața sa, căci este un geniu”.

În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1880—1881), Vasile Conta (a elaborat și a redactat un nou proiect de lege) demonstra că vechea lege păcătuia sub mai multe aspecte. Astfel, de exemplu, „învățătorii conștiincioși erau și nedreptățiți, și descurajați, văzând că învățătorii neconștiincioși în îndeplinirea datoriilor se bucură și dânsii de aceleași favoruri ale legii fără a îndeplini aceleași sarcini”.

Din multiplele idei valoroase amintim crearea de școli cu caracter tehnic, adică profesional, de natură să „asigure pentru tot românul câștigarea unei profesii, care să poată lupta pe terenul economic”.

Ponderea concepției formative a gânditorului rezidă și în patriotismul său adânc. Pentru V. Conta „funda-

mentul moral al unui popor e patriotismul: fără el nu putem concepe o viață, dar încă un stat (...). A fi patriot înseamnă a fi cinstit, a avea o conștiință curată și o inteligență vie..., în fine, un criteriu din care să reiasă principiul că viața ta aparține tuturor și că tu nu ești decât un luptător care tinde spre fericirea și gloria patriei sale”. „Patriotismul său a fost probat de fapte și era unul fierbinte, încercuit de o argumentare solidă, pornită din convingere și dragoste pentru poporul din care se ridicase” (Octav Minar).

Exprimate spre finele secolului al XIX-lea, cugetările formative ale lui Vasile Conta își păstrează în mare parte valoarea și actualitatea lor.

Dincolo de anumite limite cognitive-ideologice, determinate istoricește, Vasile Conta a fost și rămâne unul dintre cei mai de seamă cărturari și gânditori, marii patrioți al Țării și Neamului, ale căror scrieri au determinat o afirmare sigură a cugetului filosofic românesc nu numai în plan național, ci și european.

P.S. *Aduc și pe această cale sincere mulțumiri salariatelor Elena Zosim, Olga Leu-Costin și Doina Doghilean, care mi-au pus cu amabilitate la dispoziție sursele din fondul de carte al instituției. D. P.*

ANNA PRODAN, IRINA JARIUC, BP FILIALA COPII OR. RÎȘCANI

Oamenilor mici – drepturi mari

Ziua Internațională a Drepturilor Copiilor este sărbătorită anual la data de 20 octombrie. Drepturile copilului sunt reglementate de Convenția asupra Drepturilor copiilor adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989. Documentul definește drepturile și principiile dezvoltării normale a unui copil.

Cu acest eveniment în cadrul BP filiala copii or. Rîșcani a fost organizată o lecție informativă unde a fost vizionat un filmuleț „Drepturile copiilor”. De asemenea biblioteca a pregătit o expoziție de carte și cu materiale informaționale. După vizionarea filmulețului copiii au reluat mesajul transmis prin intermediul acestei secvențe. De asemenea copii și-au expus părerile despre drepturile lor. La lecția informativă au participat 6 copii cu vârsta de 7-14 ani.

Matei Milo

Marele actor, regizor, dramaturg, profesor de artă dramatică a multor generații de artiști români Matei Millo sa născut la 24/25 noiembrie 1814, în localitatea Stolniceni-Prăjescu, județul Iași, Principatul Moldovei. El este fiul Zamfirei (născută Prăjescu) și al lui Vasile Milo și nepotul lui Matei Milu – poet, autorul poeziei de dragoste, a multor portrete satirice, a *primului pamflet și prima odă din literatura română*.

De mic copil a studiat limbile greacă, franceză și germană. Își începe învățătura în casa părintească din Stolniceni-Prăjescu, județul Iași, apoi a urmat studiile la școala lui Victor Quenim (1833-1834) împreună cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu, profesor le-a fost Gh. Asachi. Ulterior a absolvit Academia Mihăileană (1835-1836), apoi începând cu anul 1840, timp de cinci ani, în capitala Franței, a studiat nu numai economia politică și ingineria dar și arta dramatică. Aici, la Teatrul Bobino, joacă roluri episodice.

Întorcându-se de la Paris la Iași și la București a desfășurat o activitate multilaterală în calitate de

actor, director de scenă, autor dramatic, conducător de trupă și director de teatru, precum și de profesor. Matei Millo a fost un adevărat promotor al artei naționale concomi-

tent fiind și un interpret deosebit al comediilor lui Vasile Alecsandri. Pe parcursul vieții sale a cultivat teatrul românesc anume prin interpretarea realistă. Dintotdeauna măiestria actoricească a marelui actor a pus accentul pe finețea simțului de obser-

vație, sobrietate, capacitate de nuanțare, minuțiozitate în caracterizarea variată a personajelor, umor și vervă neobosită.

În 1848, la 26 decembrie, la Teatrul Național din Iași a avut loc premiera primei operete românești, Baba Hârca, autor Matei Millo, muzica de Alexandru Flechtenmacher, cu subtitlul *operată-vrăjitorie în două acte și trei tablouri*. În acest spectacol Matei Millo a promovat rolul principal fiind și cel dintâi actor român care a jucat în travestit. Costumul este păstrat și astăzi la Muzeul Mihai Eminescu.

Printre rolurile care i-au asigurat popularitatea se numără travestiurile Chirița, Mama Anghelușa, Baba Hârca, Ciubăr din *Despot-Vodă*, Barbu Lăutaru de V. Alecsandri, Shylock din *Neguțatorul din Veneția* de Shakespeare, Sancho Panza din *Don Quijote* de Cervantes etc.

Concepția artistică a lui Matei Millo a influențat puternic teatrul românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Ca autor dramatic a scris comedii satirice. Matei Milo a decedat la 9 septembrie 1896, la București.

Nu uitați, abonarea la revista „REALITĂȚI CULTURALE” pentru anul 2021

poate fi făcută la toate oficiile poștale

Abonament pentru 6 luni — 150 lei

Abonament pentru 12 luni — 300 lei

Biserica Sf. Arhangheli Mihail si Gavriil, s. Brânza, r. Cahul